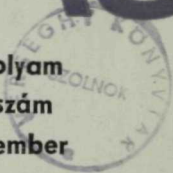

JÁSZKUNSAÉG

Társadalompolitikai
művészeti és irodalmi
folyóirat

4

XXVII. évfolyam
negyedik szám
1981. december

TARTALOM

- 3 Körmen di Lajos: Egy álombeli tér
plasztikái (Győrfi Sándornak)
- 4 Kornis Mihály: Beszéd-zöreiek
(non-fiction)
- 5 Musza Dzsellel versei: Aító előtt: Az
utolsó dal: Dalaim — Körmen di La-
jos fordításai

VALÓ VILÁG

- 6 Boglyába gyűjtött napiaim — Rész-
let Iluh István önéletrajzi írásából
- 11 Azon a tájon — Serfőző Simon em-
lékezése gyermekkorára — részlet
- 14 Danca András mives mestersége —
Egy járszági szűcs pályafutását be-
mutatja Pethő László

FÓRUM

- 22 Hová, merre középiskolás ifjúság?
Ahogy az iskolaigazgatók látják —
A kérdéseket összeállította, a válla-
szokat megszerkesztette Adamik
Mária

HAGYOMÁNYOK

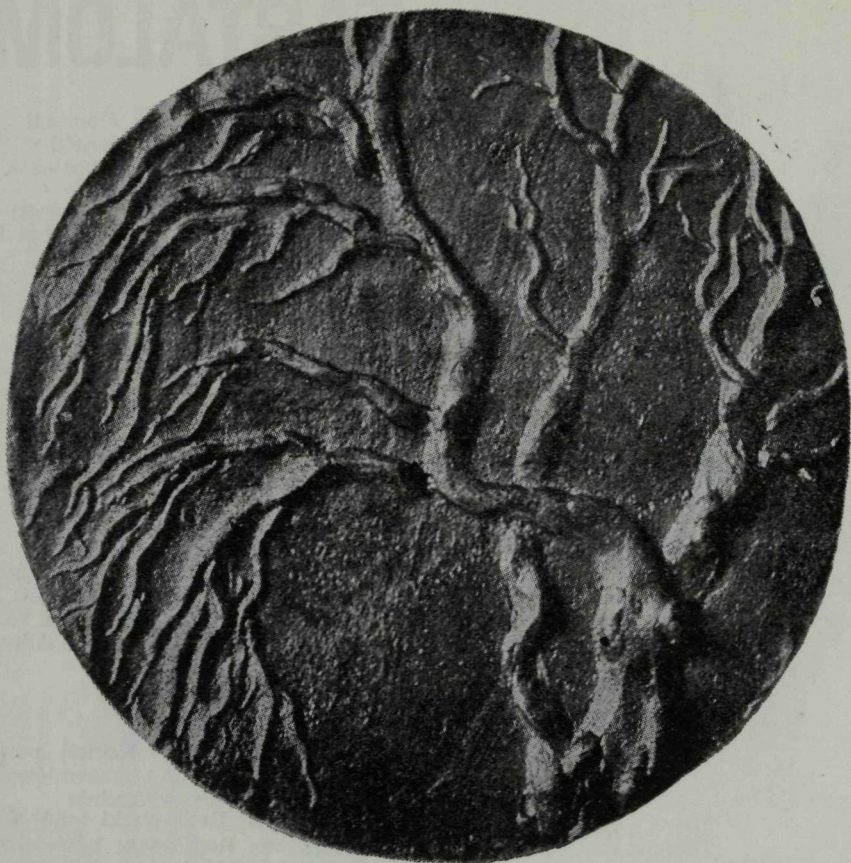
- 36 Ceruzavonás Bányai Kornél portré-
jához, Bolla Ferenc visszaemlékezése
— közreadja Bistev András
tanulmánya Betkovszki tanár úrról
tanulmánya Betkovszki tanár úrról
- 44 Alkotótételek Mezőtúron — Pogány
Gábor írása

TÉKA

- 47 A szélörlők (Észt elbeszélők) — is-
merteti Lauer István
- 48 Az önálló tanulás feltételei és lehe-
tőségei (Neveléstudományi kísérlet
egy szolnoki gimnáziumban) — Sze-
ker Endre recenziója

KÉPEK

A képek azokról az alkotásokról készül-
tek, amelyek a nyári mezőtúri alkotó-
táborban születtek. A címlapon Papp
György linómetszete, A borító második
oldalán valamint a 3. oldalon Győrfi
Sándor munkái; a 4. oldalon Takács
Győző grafikája (részlet); a 13. oldalon
Nagy Előd grafikája és Szily Géza fest-
ménye; a 45. oldalon Novák András és
Szily Géza egy-egy munkája a borító
3. oldalán Takács Győző és Nagy Előd
grafikái.

JÁSZKUNSÁG

Szerkesztő bizottság: Andrikó Miklósné, Berényi Ferenc, Fábián Péter (elnök), Lengyel Boldizsár, Nánási Mihály, Valkó Mihály (felelős szerkesztő).

A Szolnok megyei Tanács V. B. művelődésügyi osztályának folyóirata. — XXVII évfolyam, 4. szám. — Megjelenik negyedévenként. — Szerkesztőség: 5000 Szolnok, Kossuth téri Irodaház. Telefon: 12-069. — Kiadja a Szolnok megyei Lapkiadó Vállalat. A kiadásért felel: Virágh Iván — Terjeszti a Magyar Posta. — Előfizethető a Posta Központi Hírlap Irodánál (1900 Budapest, V. József nádor tér 1.) és bármely postahivatalnál. Előfizetési díja: 1 évre 34.— Ft, csekk-számlaszám: 215-96162. — Készült a Szolnoki Nyomdában (5000 Szolnok, Vörös Csillag út 28.) — Felelős vezető: Gombkötő Béla igazgató

ISSN 0448-9144

Index: 25 910

Egy álombeli tér plasztikái

Győrfi Sándornak

1.

Nagy mészkőtömböt veszel, akkorát
hogy kiadja
egy tojás alsó egyharmadát,
az ülepét.
Ezt faragod ki.
Belül is üresre vájod, mint cigányok
a teknőt.
Kincset teszel bele:
földet.
Egyszerű földet.
A tér egyik sarkán
helyezed el.

2.

A tojás felső kétharmadát,
azaz a csúcsát
mondjuk pasztellzöld üvegből
készítéd,
felállítod
a tér másik sarkában,
megtöltöd vízzel,
halakkal,
ha kedved tartja,
— s miért ne tartaná? —
még szökőkút is lehet.

3.

Tojás-léggömböt fabrikálsz
fehér fóliából,
rögzítéd
a tér harmadik sarkán,
a víz mögött,
a földre átlósan.
Lebeg a plasztikád,
mozgatja
minden suhanc-szellő,
fölmutatja a házak fölé
a levegőt.

4.

Egy újabb figura a tér negyedik
sarkán,
a levegővel egyvonalban,
a föld mögött,
átlósan a vízre.
Robusztus tojást faragsz gránitból,
csúcsán luk,
rajta gáz tör a magasba,
meggyújtod,
lobog a házak tekintetében a tűz,
lobog a fáklya,
soha ki nem hunyva.

5.

A tér átlóinak metszéspontjában
krómaccél tojás guggol,
mindenségében
tükröződik
a négy klasszikus alapelem,
a föld, a víz, a levegő és a tűz,
de látszanak a tér házai,
az elröppenő madarak is,
s ha kitéröd
a tojás mellkasát,
mint valami kredencajtót,
látsz benne
égetett agyagtojásokból épített
Vénuszt,
a hasán
egy tükröt látsz, s abban
magadat:
veled teljes
a világ.

Beszéd-zörejek

(non-fiction)

I

bi pi ri pá pá
bu pu pá pá
tá tá
tá tá

II

munkatársunk lovasferenc járt ott
nem kapott szót mondanivalója vi-
[szont megérdemli
mint az egyesültizzóban a vöröscsil-
[lag gépgyár
és tulajdonképpen visszajelzik ne-
[künk meg
természetes nagy segítség devi-
[szont a negatív példák
tudsz erre konkrét példát mondani
ezt a pénzt például kifizetted
és így kifizettem a négyezerhárom-
[száz forintot

III

gépipari exportunk színvonaláról
nem csak azt mondhatjuk el hogy

IV

tehát azok járnak jobban
akik a vállalati munkásszállón lak-
[nak
végül hallgassuk meg a munkaügyi
[minisztérium véleményét
egyet meg kell állapítani
kártérítésre csak az iskola kötelez-
[het

az eljárásnál az a gyakorlat
és ezek alapján

V

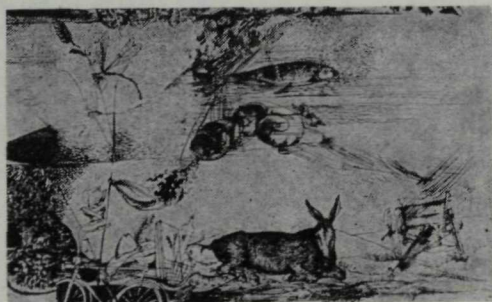
örvényből is ki lehet jönni
be kell bújni az aljába
próbáltam én már mindent
nem örvénybe kinn állóvízen
kifeszítettem magamat faszául
két percig fenn voltam aztán paccs
koszos a vize nagyon
koszos nagyon a Tiszáé

VI

mohácson te már voltál
rettentő nagy az árterület
sávterülete van a Tiszának
mikor Wesselényi volt a hajós
nagyon úgy nézett ki hogy Pestnek
[azt a részét
előnti a víz há én ott lakok
a pincék teli voltak vízzel
plusz az emberek ötvenhatban
krach
puff kettőt be a hátába
azt mondta én felszólítottam ugyan
[ami mozgott
kapott két hónap jutalomszabadsá-
[got és nem kellett
a parasztnak kifizetni a pénzt határt
[sértett a bika

VII

tahiba ment a moziba az árvácska
tömve volt a mozi mindenki még
az öregek is minek hogy sírni
azt hitték lehet de fingtam
szagos lett a csütörtök tahiba
maszekba ez is művészet fiam

Musza Dzsélil

Tanár költő. 1906-ban született, szegényiparoszt család gyermeke volt. Első versei 1919-ben jelentek meg. Írt kritikát, publicisztikát is, valamint operaszövegkönyvet: a tatár opera- és balettszínház ma a nevét viseli. Több verseskötete jelent meg, a tatárok Petőfi-jének tartják. Harcolt a második világháborúban, megsebesült, 1942-ben fogságba esett. A németek 1944-ben kivégezték.

Ajtó előtt

Széles utcán megyek, mendegélek,
Büszke kapu előtt gyermek áll.
Gebeszkedik: magasan a csengő,
Vakarja a búbját, spekulál.
Meggkérdzem: „Öskös! Szólj, mi a
[baj?
A csengőt tán — mondd! — nem
[éred el?”
„Nem hát” — mondja.
[Na várj, megnyomom én!
Elég egyszer?” — kérdem. „Vagy
[kétszer?”
„Ötször!” — kérlel. Nyomom; már
[húz a srác:
„Hú, bácsikám, ez a bátorság!
De most aztán fussunk, mert a gaz-
[da
Ellátja majd mindkettőnk baját!”

Az utolsó dal

Ragyognak a világ
Rétjei, halmai!
Börtönöm ajtaján
Lánccsörgést hallani.
Felröppen a madár
A magas egekbe!
Fejemet lehajtom
Bilincses kezemre.
Kinyílik a virág
Ha esik az eső.
Engemet elemészt
A börtön-levegő.
Tudom én: az élet
Lehetne nagyon jó.
Holnapra meghalok.
Ez a dal — utolsó.

Dalaim

Szívemben kelt dalok, hazám
[földjén
Virágot népemnek nyissatok!
Ha lángotok lobban, messzire csap,
Megmaradni tán lesz jogotok.

Érzéseim úgy dúlnak bennetek,
A szemekbe csaltok könnyeket.
Ha meghaltok, én eltemettetek,
Ha éltek majd, élek bennetek.

Fellobogtam, dalban elégtem én,
Az igazság folyton hevített.
Barátomat dallal üdvözöltem,
Dalal riasztom elenimet.

Nem ámíthat olcsó, lenge élet,
Nem engedek hitvány alkunak.
Verseimben a tűz és szeretet
— Ha inognék — hát utat mutat.

Megesküdtem versben, hogy hű
[leszek,
Míg a napfényt végleg elhagyom.
Eldaloltam minden dalt hazámnak,
Életem is népemnek adom.

Víg tavaszom röpke, ám dalos volt,
Harcmezőn is fújtam én a dalt.
Végső dalom hóhér pallosán ég,
Fejemen ha vesz majd diadalt.

Dal tanított lenni szép szabadnak,
Dal tanított halni boldogan.
Életem egy messzehangzó dal volt,
Dalaimat dalolják sokan.

Körmendi Lajos fordításai

· ILUH ISTVÁN

Boglyába gyűjtött napjaim

Mindig szerettem volna a térmunkáról bekerülni a folyamatos üzembe, a papírgyártáshoz dolgozni. Nem a nehéz fizikai munka miatt, á dehogy, még ez a munka is könnyűnek számított a téglagyári munkához, ahol naponta ötvenhatvanezer nyerstéglát is meg kellett emelnem, levágni vagy leszedni a téglavágóasztalról. Nem nehéz kiszámítani, egy nyerstégla öt kiló, bizony kitesz egy pár tonnát. Vagy a bádogg oldalú taligát megpakolni nyersvassal, és harmincnyolcvan adagot odafurikázni a kohó felvonójáig, egy-egy adag megközelítette a háromszáz kilót, szinte úgy érezte az ember, hogy süpped a talaj a léptei alatt. Hát ezekhez képest a papírgyári térmunka nekem legalábbis könnyű fizikai munkának számított. Volt itt hajtás, de más jellegű volt a fizikai igénybevétele ezeknek a munkáknak. Talán a több kereset lehetősége csábított a gépekhez. Ott a gépek mellett, aki dolgozott, párszáz forinttal többet keresett már az első hónap után.

Örömmel újságoltam Marikának, hogy már a jövő héten éjszakára megyek, a papírgépen fogok dolgozni, és ami a lényeg, három-négyszáz forinttal is többet hozok haza, mint eddig. Ez nem is rossz, nevetett Marika. De tudod te azt, milyen borzalmas éjszaka dolgozni, bírod te azt egyáltalán? Mért ne, ha mások kibírják, én is. Öreg üzemnek hívták, ahova kerültem, a hármas számú papírgépre, harmadik segítőnek. Kint fújta-hordta, dühöngött a tél, bent a gépteremben egyszál ingben lehetett dolgozni. Bizony akkor tudtam ezt a különbséget értékelní, amikor eszembe jutott a rengeteg fagyoskodás, amit a téren el kellett viselni, a vagonokat pakolni kellett ugye ki-be, ha vasvilla hullt is. Gondoltam, ezt a jó munkámat meg kell becsülni. Nagyon rendes emberek közé kerültem. Öt emberből állt a gép személyzete, már mindenki törzsgárdatag volt, sőt tizenöt-húsz éves munkaviszonya is volt egyik-másik embernek. És még a legidősebb ember sem volt ötven éves. Soha életemben nem láttam ekkora gépóriást, még futólag se, nem még hogy dolgoztam volna közeliben is valaha. A gépvezetőm első éjszaka megkérdezte tőlem, kíváncsi vagyok-e rá, miből és hogyan lesz a papír. Én a legmaximálisabb érdeklődést mutattam. Hazudnék, ha azt mondanám, hogy nem érdekelt, sőt nagyon is kíváncsi voltam mindenre, hiszen most már én is a papírgyártásnál dolgozom, a kapubelépőmre is ráírták: munkahelye a papírgyár.

Sokféle emberrel dolgoztam életem során, de azok az emberek, akik közé kerültem, egészen más életfelfogásúak, másforma életvitelűek, más a gondolkodási módjuk a világról, a környezetükről. A legnehezebb körülményekben is megtalálták a feloldó humort, az ügyetlenkedőre a csípős megjegyzést. A már tízéves munkatársra is ráfőrdedtek, ha balkézrel nyúlt a hibajavításhoz, tán még erőteljesebben is, mint arra, aki nem régen került közéjük. Tudták, ismer-

ték egymás gyengéit, erényeit, a rossz tulajdonságát, a jót. Szerettek jókedvűen, játszva dolgozni. Talán két embert se hívtak a családi vagy a keresztnévén, mindenkinek volt valami gúnyneve. Nemcsak a gép személyzetének, hanem a kiszolgáló üzemek dolgozóinak is. Emlékszem, egy hónap elteltével ahogy oda-kerültem, a gépvezető leküldött a kazánházba, hogy a hármas gépre adjanak be több gőzt, mert a papír nem szárad, szóval mondjam meg Kulipintyónak, hogy több gőzt adjanak a hármasra. Le is mentem. Kit keresek? — kérdeztek tőlem. Kulipintyó elvtársat. És mit akar? — kérdezi egy vézna emberke. Több gőzt kér a hármas gépre a gépvezető. Nincs több gőz, mondjam meg a madárfejű Lajcsikának. Már vártak, na mi van, kérdezik tőlem, találkoztam valakivel? Igen. Kivel? Hát a Kulipintyó elvtárssal, és kértek, meséljem el, hogy történt. Elmondtam, a nevetéstől majd kipukkadtak, amikor elmondtam, hogy a Kulipintyó elvtársat kerestem, és hogy mit üzent, hogy azt üzente, mondjam meg a madárfejű Lajcsikának, hogy nincs több gőz.

Ha valaki kitalált valami hülyességet, arról mindenki tudomást szerzett, csak az nem, aki ellen készülöben volt a kitolás. Főleg éjszaka voltak ilyen áloműző műveletek. Papíripari technikum után egy pár fiatalembert kihelyeztek valamennyi időre gyakorlatra a gépekhez, a mi gépünkre is jutott egy fiatalember, aki bizony rá se hederített a gyakorlatra, már éjfél tájban fogott egy nyaláb papírt, hanyatt vágta magát, és aludt, mint a mormota. A második segítő kóduembernek hívták, aki minden hájjal megkent, furfangos ember volt, és sehogy se volt inyére a fiatalembert viselkedése. Meg is jegyezte mindig, amikor meglátta szundizni a fiatalembert: na ennek még azért is fizetnek, hogy húzza a lóbórt egész éjszaka, na megállj, nem fogsz te többet aludni! A gépvezető csak mosolygott. A kóduember elmondta, hogyan akar ébresztőt csinálni. Rendben van, de ő nem tud róla, egyezett bele a riasztásba. A kóduember bement a műhelybe, kihozott egy nagy kalapácsot, odaadta a smirernek, mondván, hogy amikor ő bólint a fejével, akkor amekkorát csak tud, üssön rá a treppre, ami vastag lemezből van. Mindenki tudta, hogy a trepp akkorát fog csattanani, mint egy ágyú, és erre a csattanásra úgy fel fog ugrani a hétalvó technikus, mint akit puskából lőttek ki. A kóduember letolta a gatyáját, és terpeszbe állt a kását fúvó technikus fölött. Ekkor egy marék piros zsírt kent a saját seggire, és beintett a smirernek, hogy jöhet az ütés. Hatalmas csattanás, a technikus felugrott, de a kóduember segge útjában állt, a technikus orráról lógtak a piros zsírdarabok, de mire észbe kapott mi is történt, akkorra már a kóduember megfürödve somfordált elő a gép mögül. A technikus attól fogva inkább tízszer is alátartotta a fejét a csapnak, mintsem egy percre is lehunyta volna a szemeit.

A művezető iroda közvetlen a gépteremre nyílt. A délelőtti műszakokban nagy sürgés-forgás volt az irodában a laboráns lányok a gépekről szedett mintát ott mérték, ott vettek a papírmintákról gramm súlyt, szakító szilárdságot, stb. Amikor a laboráns lányok beléptek az irodába, az adminisztrátor, akit Lacikának hívtak, rögvest olyan lett, mint akit negyvenfokos láz gyötör, hozzáfogott izegni-mozogni az amúgy is untalan nyikorgó székén, mint aki tükön ül. Nagyon szégyenlős legény volt a Lacika, ezt tudták a lányok is, és már értették a módját, hogyan hozzák Lacikát még jobban zavarba. Szia, Lacika! — mondták neki. Mit álmodtál, Lacika? Képzeld, Lacika én azt álmodtam, megkérted a kezem, és én igent mondtam, sőt hozzád is mentem feleségül, és mond, Lacika, a nászéjszakán miért nem mertél mellém feküdni, áruld már el Lacika? De Lacika csak mosolygott, mosolygott, és végtelen boldogság sugárzott az arcáról.

Lacika tagja volt az üzemi színjátszó csoportnak, sőt ő aratta a legnagyobb sikert, mert amikor elszavalta Petőfi borversét, olyan viharos tapsot kapott, hogy a hivatásos színész se nagyobbat. Bizony elment a híre Laci sikerének. Egyik alkalommal valaki kitalálta, hogy elszavalatja Lacikával a borverset. A lányok még puszt is ígértek Lacikának, ha nem tagadja meg tőlük ezt a művészi élményt. Lacika belement a játékba, odaállt az ablakhoz, előreborzolta a haját, mint aki már tényleg mólés állapotban van, a szemét behunyva hozzáfogott a versmondáshoz. Igenám, de amíg Lacika mondta nagy buzgalommal a verset, addig aki bent volt az irodában, szép óvatosan kiosont az irodából, lassan behúzták az ajtót, és az ablak elé kucorodva figyelték Lacikát, hogy milyen arcot fog vágni, ha a vers végén kinyitja a szemét, és egy teremtetett lelket se talál saját magán kívül az irodában. Lacika amikor felébredt a versmondásból, meg se tudott mozdulni a meglepetéstől, csak tekingetett az üres irodában, jobbra-balra, s amikor meglátta, hogy az iroda ablakán hahotáznak befele a művezetők és a csókot ígérő lányok, odavánszorgott az íróasztalhoz, és leült és az elfehéredett szája szélén meg-megrándult a fájdalom.

Amikor beindult a négyes papírgép, átkerültem az egyes gépre állandó jelleggel harmadik segítőnek. Itt aztán olyan emberek közé kerültem, akik vitatkoztak, veszekedtek, nem értékelték egymás munkáját, hacsak tehették, borsot törtek egymás orra alá, a háta megett minden az ellenkezőjét mondták valakire, mint a szemibe. Aki ha öt fillérrel is kapott több béremelést, mint ők, bármelyikük, az spicli volt, az szóval minden volt, csak rendes ember nem. A bizalmat mindennek lehordták, mert nem harcolta ki nekik az öt fillért, mint a másik műszaknak a bizalmija. Az igen, az szót mert emelni, hogy a Jóska se kapjon többet öt fillérrel se, mint a Tóni! A munkahelyen azért ököltre még se mentek, de műszak után a gyárkapu előtt leverték a bizalmin az öt fillér különbséget. Olyan önvédelmi harcmodort vettek fel ezek az emberek. Egymás ellen örökösen áskálódtak. A művezetőnek ha valamilyen géphiba következett be, vagy ha rossz volt a papír minősége, arra voltak kíváncsiak, a gépvezető mihez nyúl, mit csinál, amíg elhárítja a hibát. Ha sokára tudta kiküszöbölni, röhögtek a háta mögött. Ők ha látták is, hogy hol a hiba, el nem árulták volna. Kíváncsiak voltak a gépvezető szakmai tudására, mondták, hadd keresse, az ő dolga, ő kap érte fizetést. Inkább elviselték, a rengeteg papírselejtet, mintsem közösen háritották volna el a selejtet okozó hibát. Közel egy évnek kellett eltelni, mire valamennyire összerázódott az egyes gép személyzete, megszűntek az egymás elleni piszkálódások. A jó hangulat volt a jellemző, a termelés megemelkedett, sőt ha egyik műszak ötvenkilő papírral többet termelt, akkor már a következő műszakban három-négy száz kiló papírral is ráverték. Sokszor már az öreg tragacs alig bírta a két-három méterrel nagyobb sebességet, nyögött-nyöszörgött a masina, de bírni kellett neki a plusz sebességet. Az összedolgozásnak be is ért az eredménye, nem igen volt, hogy a negyedéves prémiumból ne kapott volna valamennyit, százötven-kétszáz forintot a gépszemélyzet minden tagja. Később már elvállaltuk azt is, hogyha valaki szabadságon van ne tegyenek helyette oda senkit, mert tudtuk, az emberhiány állandó jellegű volt. Így a csoportból ha valaki hiányzott, mi elvégeztük az ő munkáját is. Igaz, nem ingyen, aki helyett dolgoztunk, annak szétoztották közöttünk az órabérét. Így a mi évi átlagunk, más csoporthoz viszonyítva, magasabbra jött ki, mint másoké. Voltak is ebből különböző viták, úgyhogy még az igazgatóság is eljutott a probléma. Hamarosan találtak is rá megoldást, nem annak az órabérét kapjuk meg, aki helyett dolgozunk, hanem

kapunk az órabérünkért harminc fillért, és ha hiányzik valaki, hát ezt megkapjuk. Ez a megoldás nekünk nem éppen felelt meg, mert egy hónapra így ilyen formában ötven-hatvan forintra rúgott volna, viszont amúgy ha egy hónapig dolgoztunk kevesebb létszámmal, meghaladta a háromszáz forintot is a többlet és nekünk is volt annyi eszünk, hogy a hatvan forint kevesebb, mint a háromszáz. A brigád megbeszélte, hogy ebbe a játékba nem megyünk bele. Hát ne nézzenek már minket bolondnak azért, mert mi nem jártunk főiskolába. Annyi eszünk azért van, hogy tudjuk azt, hogy a tizenöt több, mint a tizenegy, még akkor is, ha ezt akarják velünk elhitetni. A mi brigádunkban dolgozott a műszak párttitkára is, aki a legnagyobb ellenzője volt a harmincfilléres cserének. A gyártásvezető egy fél délelőtt agitált minket, hogy menjünk bele az igazgató ajánlatába, mert sokkal jobban járunk a hatvan forinttal, mint a háromszázzal. Egy-két hónapig húzódott ez a kérdés, de nem vállaltuk. Egyszer a kulcsembert ötszáz forint jutalmat kapott abból a célból, hogy a többi embert is győzze meg arról, hogy több a hatvan mint a háromszáz. Bizony az ötszáz forint jutalom meghozta a megfontolásra a lehetőséget, hát így, hát úgy, az ötszáz forint más véleményre sarkallta a titkárt. A csel sikerült, belementünk ha kedvetlenül is. Aztán bizony akik a többi gépen dolgoztak, szidták minket, mint a bokrot, de mi tudtuk, hogy nem nekünk szólnak a szemrehányások, hanem annak, akit lefizettek ebben az ügyben. Ami igaz, igaz, ez a húzás nem hatott ki a termelés rovására, épp úgy dolgoztunk, olyan odaadóan és szorgalmasan, mint annak előtte, csak kevesebb forintért.

Hatvannégy júniusában ismét berántottak a honvédséghez három hónapi képzésre.

Amikor leszereltem a honvédségtől, kiszorultam a brigádból, mert a felszabadult tanulókat foglalkoztatni kellett. A főművezető sajnálkozva tudatta velem, hogy a helyemet a papírgépen, sajnos, míg én a hazát szolgáltam, elfoglalták. Űsse kő, gondoltam, csak valami munkát adjanak nekem, mert most annyira kell a pénz, hogy sohase jobban. Hajlandó lettem volna visszamenni még a térre is, csak ne adják ki a munkakönyvem, mert az nekem nagy tragédiát okozna jelenleg. Kegyesek voltak hozzám, maradtam abban a műszakban, sőt még a gépeknél is, de viszont egészen más munkakörben, mint eddig, odairányítottak smirernek. Hogy mi az a smirerség? Nem egyéb, mint a gépeket olajozni-zsírozni, kenceficélni, hogy ne olvadjanak ki a csapágyak, ne morzsolódjának össze a fogaskerekek, egy szóval a papírgépen lévő csapágyak-zsírzők kezelése. Minden papírgépen volt egy-egy smirer éjjel-nappal. Bizony eléggé veszeléses munka volt a gépszíjak és a fogaskerekek között dolgozni. Volt közöttük egy rangidős, aki az olajak és a zsírok kiírásával és vételével foglalkozott. Ezt az embert úgy hívták a gúnynevéen, hogy Lódiccs, mert annyit lóditott, hogy a fele se volt igaz. Azt mondták róla, hogy csak akkor mond igazat, amikor eltéveszti a szót. Valamikor földbirtokos családba tartozott, a felszabadulás előtt, sőt számtalanszor fejére olvasták, hogy a közgazdasági diplomájával trógermunkát végez. Nem egyszer jöttek érte a megyéről, és hívták, rá akarták bízni valamelyik tangazdaságnak a vezetését, de ő nem vállalta semmi pénzért, meg volt elégedve a sorsával, a keresetéből eltartotta a családját, és nem kívánt, nem akart semmiféle pozíciót betölteni. Nagyon odaadó és szolgálkú embernek ismertem meg. Segítőszándéka és nagylelkűsége szinte szóvalmat ébresztett iránta. Kevés ember volt a műszakon belül, aki nála tájékozottabb lett volna bármilyen tekintetben, a rendeleteket szinte a kisujjából rázta ki. Nagyon is tiszta és

reális nézetei voltak a felszabadulás utáni időkről. Értékelte, sőt el is ismerte azokat az eredményeket, amelyet a romhalmaz ország kevés idő alatt elért. Tudta, hogy kiben mennyi az ember és mennyi az embert imitáló tulajdonság; tudta, hogy egy dolgozó a munkáján keresztül egy év alatt mennyi tiszta hasznot hoz a gyárnak, és ennek a haszonnak hány százalékát kapja a dolgozó mint munkabért; tudta, hogy kétezer forinttal is magasabb a havi átlaga a műszaki-aknak és az adminisztratív dolgozóknak, mint a fizikai állományban dolgozó munkásnak; tudta, hogy három és fél ember jut a családon kívül egy produktív munkát végzőre, és a három és fél ember között akad egy olyan is, akinek a havi jövedelme másfélszerese annak, mint amit a termelő munkát végző keres.

Egyik alkalommal jött egy igazgatói utasítás, hogy a smirereket csökkentik, mert valamelyik felmérés alapján kiderült, hogy a három papírgépre elegendő egy smirer is. Akik hajlandók lesznek vállalni, kapnak harminc fillér béremelést. Na, ekkor lépett Laci bácsi akcióba, hogy ez örülség, hiszen a gépek java-része negyven-ötven éve üzemel, a gépek így is jóval túllépik a megengedett maximális sebességet, amit a fémcsapágyas forgó részek kiolvadásai bizonyítanak. Laci bácsi fogalmazott egy írást, aminek minden smirer aláírt, hogy nem hajlandók vállalni egyedül több ezer csapágyat, mert egy embernek egy műszakjába telik, mire több ezer csapágyat áttapogat, és nem is beszélve az olajozásról, a talajvíz-szivattyúk kezeléséről és még sok más egyébről, ami szintén a smirer feladata. Amikor a fogalmazvány az igazgató kezeibe került, ekkor aztán kiütött a nagy balhé, még a rendőrséget is belevonták a vizsgálatba, aminek az lett a vége, hogy lázítással vádolták meg a Lódiccsot. Egyenként hívtak mindnyájunkat kihallgatásra. Nem azt kérdezték, hogy minekünk mi a véleményünk, hanem hogy befolyásolt-e bennünket a munka megtagadására a felbújító személy. Bizony mindenkinek az inába szállt a bátorsága, senki nem merete mondani, hogy ő éppen úgy és azt akarta, amit a Lódiccs.

Lódiccsot már a smirerség alól is felmentették, azaz nem végezhetette azt a munkát, amit egy évtizede becsületesen ellátott, mert attól tartottak, hogy valami komoly szabotázszt csinál bosszúból. Amikor megtudtuk, hogy Lódiccs sírva ment bocsánatot kérni ezért a meggondolatlan és felelőtlen lépéséért, aminek nem tudta annak idején felmérni a következményét és a súlyát, mindnyájan egyöntetűen elvállaltuk az egy műszak egy smirer elvet, csak hagyják abba ezt a francot, a rendőrségi cécót, nem lázított itt senki, Lódiccs csak azt írta le, ami amúgy is szóba került. Bizony a szakszervezeti vezetés a fülebotját se mozdította, nem még hogy védelmére kelt volna az érintett dolgozóknak. A többiek is csak azt hajtogatták, na majdnem rábasztál, majdnem dutyiba kerültetek, na fogalmazó úr, de behúzta a farkát, kellett ez neked, ebből tanulhattok, ez igazán jó lecke volt, hahhahahaha — hemzsegtek az effajta megjegyzések éjjelnappal. Lódiccs ezután magába zárkózottá vált. Ha volt is véleménye, azt megtartotta magának. Ha aztán valaki felvetett valamilyen kényesebb, gyáron belüli problémát, még a reggelizést is abbahagyta, és eloldalgott a vitázók környékéről, jó távol behúzódott a transzmisszió mögé, és ott fejezte be a reggelizést. Piszok a világ, Lacikám, mondta neki a kódusember. Nincs igazad, mert a világ az ma is olyan, mint máskor, a világ az nem változik, az se nem jó, se nem rossz, az ember, az rosszabb néha. mint kéne.

Azon a tájon

Részlet

Igen kisgyerek voltam még, mikor először gyalogoltam el a faluhátáron emelkedő dombra, ami abban az időben nekem nagyon-nagyon magasnak tűnt. Azt szerettem volna megtudni, mi van mögötte? A tetejére fölállva merre, hová látni?

Nem sokkal utána már nem csak a dombon, annál messzebb is jártam: az Újszászhoz tartozó kistrózsási tanyáknál. Szélfutt fáit, kazlait sokszor láttam, fölterdelve a székre, a nedves üvegű konyhaablakból. Alkonyatkor, mikor etetés volt, ha arról fújt a szél, elhozta a malacok visításának, tehénbögésnek a hangját egészen a rozoga kerítéskapunkig.

Apám egy reggel felültetett a bicikli vázára, s elindultunk abba az irányba. A dombig a dűlön mentünk, utána egy föld hosszát gyalog, majd a másik dűlön újra biciklin. Anyám csak később jött utánunk. Egy módos nagygazda búzaföldjéről vertük felében az előző év őszén kiszántott kukoricatuskókat, legyen-tűzrevalónk nyárra. Illetve én csak a földtől megtisztított csutkákat hordtam rakásokba.

A föld gazdája ott lakott az út melletti tanyában, ahonnan, mint kulákot, hamarosan kilakoltatták. Én hátra maradva egy idő után, megunva a csutkahordást, a tanyaudvar végében szöszmötöltem, nézelődtem a rozsdás ekék, fogasok, eketaligák közt. Talán mert nem ismert, rám is kukorékolt a kakas.

— Jól van, na! — szóltam neki. S mert elég hűvös szél fújt a faszor mellett, hogy ne érjem, enyhelyt kerestem, amit meg is találtam egy boglyányi szalmarakás tövében. Lekuporodtam a jó melegen, mert épp odatűzött a nap, még a kabát is lekíváncozott rólam.

Arra riadtam föl — rádöbbenve, hogy elaludtam —, hogy fázom, s már késő délután van, és nem látok sehol senkit, csak két-három öreg tyúkot, ahogy kárálva ballagtak hazafelé a mezsgyén. Megijedve, hogy ott hagytak szüleim, fölugrottam, s rohantam hazafelé, át a harmatszálta búzaföldön, úton, árkon.

— Hova szaladsz te?! — hallottam hirtelen apám hangját. — Gyere vissza, itt vagyunk!

A sötétedő ház mögött állt anyámmal, s azzal az emberrel, akinek a csutkát verték. Azt hitték, hogy hazaszöktem, s befejezve a csutka csomókba összehordását is, már épp indultak volna.

Máskor nem is feküdtem én le sehol. Pedig abban a másik tanyában, ahová anyám abban az időben elég gyakran eljárt takarítani, mosni, s engem is elvitt magával, még ő mondta, ha az udvaron látott unatkozni, hogy „düljek le valahova”. De hogyisne!

A ház a vasúton túl, majdnem a rékasi kövesútnál volt. Vasúti főkalauz lakott benne, egyedül, akkor már nyugdíjasként, betegen. Birtokolt valamennyi földet is, amiről a búzát szüleim aratták le kilencedébe-tizedébe. (Minden kilencedik-tizedik búzakereszt volt csak a miénk.) Anyám régebben cselédeskedett is nála, főzött, takarított rá.

Először itt hallgattam rádiót, fülkagylósat, de csak pár pillanatig, nem engedte tovább az ember. Azt hiszem, mise volt benne, tehát vasárnap délelőtt lehetett. S ebben a tanyában akadtam valami olyasmire is, amiről addig még

nem is hallottam. Beszökve egy alkalommal a kertbe, kutatva tekintetemmel a dülöngélő fák közt, hogy mit lehet látni, találni a magas bokrok közt egy építményre bukkantam. Fölül a betonpárkányon vastag lánccal kerítette körül. A tetejére lépcső vezetett. El nem tudtam képzelni, mi lehet az. Addig ugyanis még nem láttam kriptát. S hogy ott az van, anyám mondta meg, ahogy délután lépegettünk hazafelé a meleg cirok-kukorica-kenderföldek mellett. S amit egyébként is megtudtam volna hamarosan, mert meghalt nemsokára az ember, még azon az őszen, s anyám elvitt a temetésére. Nagy templomi lobogókkal kísértük ki a kertbe.

A Szilágyi-tanyára, a kanálison túlra, tejért gyalogoltam el néhányszor. Vagy nem volt még tehenünk akkor, vagy ha volt, akkor ellés előtt állt, s nem adott tejet, ezért kellett mástól hozni.

Útközben le-letettem a kannát, s az ürgelyukakba nyomkodtam botot, hátha valamelyikből kiugrana az ürge. De épp az járt az eszében! Aztán letelpedve a kanálspartron, vadbaz kalászát tettem az ingem ujjába, amit föl-le húzgálva, a kalász fölraszolt a vállamig, a hónom alá. Nagyokat nevettem, annyira csiklandozta a bőröm. Ha valahol jó porhanyós földet találtam, leültem tanyát csinálni benne. Pisilnem kellett csak, s a sárból már föl is építettem. Előfordult, hogy meg is savanyodott a tej, mire hazaértem.

A tanyában, ahová elég sokáig jártunk el tejért, egy-két éve laktak csak. A házat — a szüleimtől tudtam — az asszony örökölte, amihez néhány hold föld is tartozott, s ahová akkor költöztek le Pestről, mikor az ötszobás lakásukat, s a vendéglőjüket is a háború után államosították. A földön, amit addig másokkal műveltettek, most maguk korommal államosították a menyükkel, aki a múlt rendszerben állítólag színész nő volt. De nem értettek ők a földműveléshez, semmihez.

A házat tapasztani kellett volna, mert vedlett róla a sár elől-hátul. De ők sárba nem nyúlkálnak — mondták —, mert tönkre teszi a kezüket. A padlás, kamra tele volt egérrel, patkánnyal, lesben álltak néha, s ha jött egy, mert világos nappal is járkáltak a házban, seprűnyéllel, bottal próbálták agyonütni — nem sok sikerrel. Télen fagyoskodtak, mert a kemencébe nem tudtak rendesen befűteni. Tele lehetett korommal a kémény, vagy nem huzatolt, mert a szobába ment a füst. Amikor fűtöttek, ki kellett menniük az ajtó elé.

Ha odamentem, sose tudtak leültetni: délben se volt fölágyazva, elpakolva a székekről. Itt nem volt cseléd, mint Pesten, aki rendet tett volna. Amíg megfejték nagy kínnal-keservvel a tehenet, adtak egy könyvet a kezembe, hogy nézegessem. Apám hozott is haza belőlük, amiből esténként fölolvastam hangosan a petrólámpás kiskonyhában. Anyámmal a kemencepadkán ülve hallgattuk.

Még egy-két télen olvasott apám, a falusi könyvtárból is kölcsönöztetve másokkal könyvet, s azután soha többet. „Abból nem lehet megélni!” Szaporodván a jószágok az istállóban, ólban, fészkerben, szaporodott a munka is, nem jutott idő olvasásra. Fejéssel, köpüléssel, morzsolással teltek el a ránksötétedet esték.

Legjobban a faluba szerettem menni! Ha a falusi gyerekeknek nagy élmény volt várost látni, nekem ugyanolyan nagy élményt jelentett a falu. Olyan soknak tűnt az a néhány ember, akiket a járdákon, erre-arra láttam, mintha nagyvárosi tömeg lett volna. S azt hittem, ennél több ház, utca nincs is több sehol. El nem mertem maradni anyám vagy apám sarkából, nehogy eltévedjek, ne leljem meg őket.

S hol erre, hol arra láttam egy-egy csapat gyereket. Ültek, mint libák a gyeppen, vagy játszottak, eprésztek a cigányokkal, birkát legeltettek a poros árok-

parton. Télen a Zagyva-gát lejtőjén szánkóztak a fahíd mellett, a zugó (zsilip-ház) körül, s csúszkáltak, korcsolyával siklottak a befagyott folyón.

A rázós kövesúton, mellékutcákban (zugokban) tehenes-ökrös-lovaskocsik zörögtek. Reggel dudált a gőzmalom, napjában harangoztak három-négyszer is. Este jött a legelőről a csorda, a tehenek telekolompolták-bógték a falut. A kocsmában húzta a cigánybanda. Nem győztem csodálkozni!

A falu varázsa sokáig nem múlt el, mindig szolgált újdonsággal, amit még nem tudtam, nem láttam. Hallottam kisbírót dobolni, akit hamarosan a háztetőkre, villanyoszlopokra szerelt hangszórók váltottak fel. Hallottam a templomnál kereplőt szólni húsvét előtt, rezesbandát a heje-hujás esküvői menet után; a gólyák csak néztek a kéményekről!

A kövesúton láttam felvonulást május 1-én májusfákat a kapukban, kút-gémeken, lobogókat a tanácsházán, a boltajtók fölött. Főiratokat, jelszavakat a deszkakerítéseken. Ártézi kutat a gyógyszertár mellett, első világháborús emlékművet a templomkertben, rajta azoknak a nevével, akik idegen érdekek szolgálatában maradtak oda a sötét harctereken.

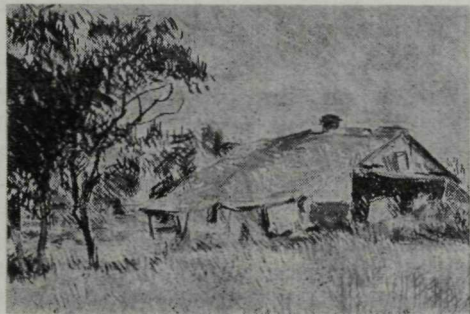
Itt templomba lehetett menni, boltba, borbélyhoz, s málnaszörpöt, fagyaltot lehetett kapni vasárnap.

A tanyán hova tudtam menni? A padlásra, a bolhás ólba, a jászol alá, a kazzal mögé. Néha a vasútra, ha el tudtam szökní, vagy a bakterházba, s a dinnye-csöszök kunyhóihoz.

Később — egyszer-egyszer — bevitt anyám Szolnokra is a vonattal, cipőt, ruhát venni. De előtte még az állomás körüli, bombatölcséres utcákban szét kellett hordani a házakhoz két-három kanna tejet, amit anyám horogfával vitt a vállán. Legtöbb helyen a küszöbre volt kitéve az edény, mert olyankor még aludtak a háziak, s abba mérte ki anyám a fél-egy-másfél liter tejet, hová mennyi kellett. Volt ahová telfölt is vittünk, vagy csirkét. Ha nem kelt el minden, elgyalogoltunk még a piacra. Amit, ha jó idő volt, nem bántam, mert jókat lehetett nézelődni. De télen órákat ácsorogni a hidegben, hóban, kinek van kedve, s nem nagyon tetszett.

Ezek a reggeli cipekedések, mikor már iskolába jártam, első osztálytól bejáróként Szolnokra, mindennaposak lettek. Az egyik kezemben az iskolás fatáskát vittem, a másikba a tejföllel, tojással teli szatyrot, kosarat. A hat órás reggeli vonat a falusi állomástól fél óra múlva Szolnokon volt, s utána, amíg nem kellett iskolába menni, járkáltam anyámmal egyik utcából ki, a másikba be.

Hazatérve délután a vonattal, nem sokára lehetett hajtanom kifelé: legeltetni a teheneket. Végig a vasútárokban, ősszel kint a tarlókon, két falu határának a tarlólhántásain, fölkipolt kukoricaföldjein.

Dancsa András mives mestersége

A Dancsa név a Jászságban nem ismeretlen. Hallatán sokan tudják, hogy egy ősi mesterség, a szűcsmesterség művelői. A családban — ahogy ez lenni szokott — apáról-fiúra, nemzedékről-nemzedékre hagyományozódott a mesterség ismerete. Hatalmas tudásanyag gyűlt össze, s a bőr és a szörme kikészítése, kidolgozása, alakítása változott, tökéletesedett. — Egy jászberényi szűcsmester legidősebb fia, Dancsa András magába szívta e tudásanyag legjavát, s alkotó fantáziával, szorgalmával olyan szintre emelte, hogy ha rövid időre is, de ország-világ előtt bemutatta, kerestette tette remekbe szabott darabjait.

Sikereit, eredményeit napjainkra elfelejtették... Ő maga nyugdíjasként Budapesten él, s csak unaloműzésül veszi kezébe a háromélű tüt, hímez ki néhány ködmönt és bundát.

Így lehetett valakiből szűcs

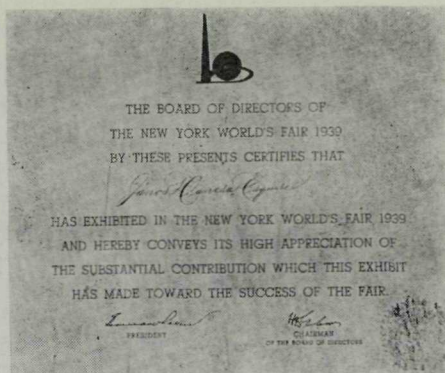
Érdekes dolog, miként lettem én szűcs. — Azt hiszem második gimnazista voltam, hegedültem, játszottam a Gimnázium zenekarában. Hangversenyre készültünk, édesapám oda volt, vásáron. Vasárnap este jött haza. A könyvkereskedő cégnél megvettem neki az első sorba a jegyet. Ott volt akkor az apátplébános, a katonai parancsnok és más nótabilitások. A szünetben kérdezték édesapámat. Beszélgetés közben azt találta mondani, hogy ott áldja meg az isten Károlyi Mihályt, ahol egyet lép. — Károlyi akkor Magyarország első számú közellensége volt. — Hát miért? — kérdezték. Azért, mert hazasegített a családomhoz. Különben vallásos ember volt édesapám és egyáltalán nem politizált.

Néhány nap múlva az igazgató jött családlátogatásra hozzánk. Annak idején családlátogatásra az osztályfőnökök se nagyon mentek, nemhogy az igazgatók. Jött körülnézni, szaglászni, miféle társaság lehet az, amelyik Károlyit él-teti. — Azután meg hittan órán a tanár úr kérdezgette, ki milyen újságot olvas? Új Nemzedék, Nemzeti Újság, mondtuk így sorban, ki mit tudott. Én a testvéremnél láttam a Népszavát, így én a Népszavát mondtam. Na ez kellett még! — Azután romlott a bizonyítványom, igaz addig sem voltam osztályelső.

Kérdezték édesapámat, mit akar a gyerekeiből? Ő papnak szánt engem, így szeretett volna továbbtaníttatni. Osztályfőnököm pedig azt mondta: van magának jó mestersége, maradjon mester a fia! No én akkor azt mondtam, ne féljen édesapám, nem nyugszom addig, amíg nem füstöl a gyár kéménye! — Leszegődtetett.

Édesapám Benkééknél tanulta a szűcsséget, apai nagyapám csizmadia volt. Laczkó Bálint, anyai nagyapám szűcs volt, de ő fiatalon meghalt. — Valamikor a bőrt úgy készítették, hogy felkötötték kötélre, s ilyen „gamó”-val fél lábbal törték. A kötél elszakadt, hanyatt esett, eltörte a gerincét. Nyolc gyerek maradt utána. — A fiai ennek ellenére folytatták mesterségét, a nagybátyáim mind szűcsök voltak. Mi testvérek is, mind szűcsök lettünk. Hát jó szakma is ez.

Édesapámnak — ahogy említettem — Benke János volt a tanítómestere. Ezek hárman voltak testvérek, mindnyájan kitűnően hímeztek. Édesapám elvitt hozzájuk a műhelybe, amit ők „méhely”-nek hívtak. Ott hímezgették a bőrt

A new-yorki világkiállításon kapott oklevél (Szövege szabad fordításban: „A new-yorki világkiállítás Igazgatósága igazolja, hogy Dancsa János az 1939 évi világkiállításon bemutatta munkáit. Ezzel fejezzük ki nagybecsű elismerésünket, hogy hozzájárult a világkiállítás sikeréhez.”)

fehér gatyában, ingben, mezítláb. Az a deszka — amin dolgoztak — olyan hófehér és tiszta volt, mint a gyúródeszka. Oda csak mezítláb lehetett fellépni, ki léptek a papucsból, hogy ne piszkolják el a bőrt. Egy munkadarab kihímzése hetekig is eltartott. Turai ködmönöket, mellényeket hímeztek. Maguktól rajzolták a mintákat, nem voltak mintakönyveik. Kikészítettek egy-egy darabot, kiterítették, megnézték, hogy hol a hiba? — Elsősorban ez diktálta, hogy hova milyen minta készüljön. Ezzel nem volt gyengébb a bőr, ez nem szakadás volt, hanem az állaton keletkezett egy tüske szúrás, forradás, vagy bőrbetegség miatt világosabb lett a bőr. Ebből indultak ki, ehhez igazodtak. A szerszámuk gyűszű és penna volt. A gyűszű köré köröket rajzoltak, majd szabad kézzel díszítették. A pennát be-bemártották kékítőbe vagy tintába, berajzolták az egyik oldalt, s azt pontosan, szimmetrikusan átvitték a másik oldalra. Ezzel még nem volt kész a minta, végső formáját csak akkor kapta meg, mikor kivarrták. A Jászság valamikor mezőgazdasági vidék volt, suba az majd minden háznál akadt. Télen kocsin takarónak használták, nyáron meg azon feküdtek, az istállóban leterítették a jószágtartó gazdák, s abba burkolóztak. Télen a templomba járó öltözet is a suba volt, a módosabbaknak pedig a díszített suba. A férfiak bő gatyában jártak, csizmában, az ing tetejére vették a subát és az volt a gála-öltözet. Emlékszem a subában tudni kellett járni, mert aki szépen járt benne, annak úgy ringott a subája. — Az asszonyok ködmönben jártak, a módosabbak, a szegényebbek nagykendőben. Rangot jelentett a faluban, hogy milyen ködmönben mentek a templomba. Mutogatták is kinek milyen volt. Bizony elég drága volt egy hímezett ködmön, hónapokig készült egy-egy darab. Még édesapám mesélte, mikor Benkééknél ilyen turai ködmönöket csináltak, akkor előlegbe hoztak egy kocsi gabonát a mesternek. Végül aztán pénzzel, meg ezzel-azzal egyenlítették ki az árát. Megfizették, mert Benke János bácsinak is micsoda szőlője volt. Az ő négy hold szőlője olyan volt és úgy karban volt tartva, hogy megszólalt. Jóformán a ködmönökből lett a szőlője is.

Tanulók

1926-ban felmentem Pestre a Bálint-céghez, ott dolgoztam. Ez is egy ilyen hirtelen meggazdagodott, híres és jónevű szűcs volt. Erdélyből menekült az első világháború után. Akkor nagyon keresettek voltak a szűcsök. Az a mondás járta, egy gróf, egy szűcs. Négyszázhetven szűcsmester és ugyanannyi gróf meg mágnás volt Pesten. Meg is élt egy szűcs egy grófból. — Bálint pedig nagyon takarékos ember volt. Ebédre vett néhány fillérért töpörtyűt, lement az Erzsébet-híd alá, ott megette egy fehér cipóval, sétált egyet és visszament az üzletbe. Összejött egy kis pénze, a Hajós utcába kivett egy kis helyiséget, először ott dolgoztatott. Amikor én nála dolgoztam — csak azért mondom, milyen gyorsan gazdagodott meg — akkor már nagy luxus üzlete volt, az Irányi—Váci utca sarkán, a Váci utca 32. alatt háromemeletes bérháza, az Istenhegyi úton, Weiss Manfredé mellett emeletes luxus villája volt.

Édesapámnál magyar szűcsséget, Bálintnál divat-szűcsséget tanultam. A magyar szűcsök maguk készítették ki a bőröket, bekecseket, ködmönöket, subákat csináltak. A divat szűcsök nemes prémekből szőrmebundákat, ruhadíszítéseket, díszmagyarokat készítettek. Bálintnál például Gömbös Gyula díszmagyarján még én is segítettem. Azon kívül gróf Csákinak, gróf Telekinek, más mágnásoknak meg a feleségeiknek dolgoztunk. Annak a Telekinek, aki később öngyilkos lett.

Egy évig dolgoztam ott, utána nagykorúsítottak. 21 éves voltam és csak így kaphattam iparigazolványt. 1932-ig Szolnokon dolgoztam, a Baross utca 25 alatt volt a műhelyem. Olyan fiókküzet-féle volt ez, az én nevemen ment ugyan, de édesapám segített a kikészítésben. Összedolgoztunk. Onnan bevonultattak tényleges katonai szolgálatra. Mikor visszakerültem Kispesten váltottam iparigazolványt, akkor már vettem használt gépeket: nyíró gépet, vasalógépet. Ott kísérleteztem ki a krómcserezést is.

A krómcserezés

Mindig pancsoltam szőrmével. Diákkoromban volt Berényben egy drogéris —ta, a Klein, tőle vettem mindenféle vegyszereket. A szomszédunk Knaver bácsi, a kelmefestő az is mindenképpen szőrmét akart festeni. Befestette ő feketére a szőrmét, de a bőr elégett a meleg vízben. Nem bírta a meleg vizet, összezusorodott. Én is próbálgattam, javítottam a cserzőanyagot sós vízzel, de nem sok sikerrel.

1926-ban alakult meg a Pannónia Szőrmegyár, ők hozták a panofixet, aminek készítése nagy titok volt. Nagyon gyötört a kíváncsiság, féne tudja miért! Aztán újra kezdtem pancsolni a szőrmével. Akkor már azt is megtanultam és tudtam, hogy olvasmivel kell előállni, amit más még nem csinált. Ha én hozzáfogtam volna például panofixet gyártani a két nagy pesti gyár rögtön kikészített volna.

Így aztán a szőrme kikészítésen próbáltam változtatni. Ezt édesapámék még úgy csinálták — más, hogy csinálta azt nem tudom, abba nem avattak be — hogy korpapácos csávéban 14 napig erjesztették a bőrt. A csávázott bőrt eperfa és diófa gombával festették. Ez nagyon jól kikészített bőr volt, csak nem bírta a meleget. Nem lehetett mosni, vagy ha elázott, akkor megkeményedett. Én pe-

dig a bázikus krómtímsót, szódával keverve próbálgattam a bőrön, kóstolgtam, a végén egész jó lett. Tulajdonképpen véletlenül jöttem rá, hogy milyen jó bőrt készítettem. Nekem ugye se laboratóriumom, se ilyesmim nem volt. Mi szűcsök fehér köpenyben dolgoztunk. A tút a köpeny zsebéhez szoktam szűrni. Egy ilyen kikészített bőrdarabot gépeltem oda, hogy ne a textilbe, hanem a bőrbe szurkáljam. Akkor lepődtem meg, mikor a főzőfazékból kivették a fehér köpenyt és a bőr ugyanolyan maradt. Így jöttem rá először, hogy ez nem zsgorodik össze, mosható bőr bírja a forró vizet. Tulajdonképpen nem volt ez merőben új, mert krómozták már a bőrt korábban is. A bőriparban, a cipőiparban a krómcserezés az ismert volt, csak ott kopasz, szőrtelen bőrökkel dolgoznak. Ezek pedig szőrmés bőrök, s itt a szőrmével is dolgozni kellett.

A krómcserezés halványkékes színt adott a bőrnek, ezzel együtt a színezést is megváltoztatta. A szokott dohányszín helyett mást festettem. Fürösztve festettünk, szőrt, bőrt együtt. Adagoltuk a festéket, különböző pácokkal, krómkállival, sötétebb és világosabb színeket tudtam kihozni. Szolidabb is volt, új volt, azért tetszett. Édesapámnak bemutattam a műhelyemet, gépeimet, a krémcserezett és festett bőroket. Nagyon tetszett neki az anyag. Összetársultunk, először fele-fele keresettel. Az üzemet 1934-től kezdve tulajdonképpen én vezettem, de édesapám nevéen futott: Dancsa János szűcsáru üzeme Jászberény cégjelzéssel. Én csendes társa voltam. Később aztán úgy egyeztünk, hogy a kereset egyharmada volt az édesapámé, egyharmada a három öcsémé, egyharmada az enyém, így családon belül.

Sikerek

1935-ben mondtam, hogy állítsunk ki a Nemzetközi Vásáron, mert én az előző évben ott voltam és láttam, hogy a szűcsök kiállítanak. Édesapám elnevezte a dolgot. Nem, nem akarta, ellenkezett! Én meg erre azt mondtam, ha ráfizetünk, én állok, az én részből megy le.

Végül is felkészültünk erősen, híMZett darabokkal részt vettünk 1935-ben a vásáron. Óriási siker volt, annyi megrendelést kaptunk, hogy alig győztük teljesíteni. A csepeli gyár tulajdonosa és mérnöke csak nézett! Leolvastam a szemükről, hogy magukban azt gondolták, hogy ez a falusi szűcs miket állít ki! — Megvettek egy pár kesztyűt, a mérnök a szájára vette, az ujját még rágta is, csakhogy megtudja mivel van kikészítve. Ezután akartak alkalmazni engem. Kínáltak is havi 1000 pengőt, ami igen nagy pénz volt. Ráálltam. Elmentem, aztán kérték fessek ki anyagot. Észrevettem, hogy lefelkednek utánam. Mindjárt eszembe jutott, mire kíváncsiak. Kérdezték milyen festékek kellenek? — Persze mást is mondtam rögtön, nemcsak ami kellett. Egyből gondoltam kimérve adják a festéket, és majd utána mérik, hogy miből-mennyit használtam. Én aztán kifestettem az anyagot, de a festéket össze-vissza kevertem, fölöslegesen kiöntöttem. Így aztán velem nem sokra mentek. Édesapám ismét hívott, hazajöttem. Ettől kezdve minden évben kiállítottunk a vásáron. 1937-ben Magyarország Korszorús Mestere címet nyert a készítményünk. 1938-ban, akkor már az Iparművészeti Társulat javaslatára, sőt inkább unszolására részt vettünk a berlini Nemzetközi Vásáron. Tulajdonképpen nem is vásár volt ez, hanem ilyen nemzetközi mesterverseny. Oda is készítettünk jónéhány darabot. Zsüri bírálta az anyagot, csak a legjavát engedték, mert sokan jelentkeztek. A berlini kiállításon én is ott voltam, velünk együtt ott volt Badár Balázs bácsi a fazekas, Gorka Géza, Kovács

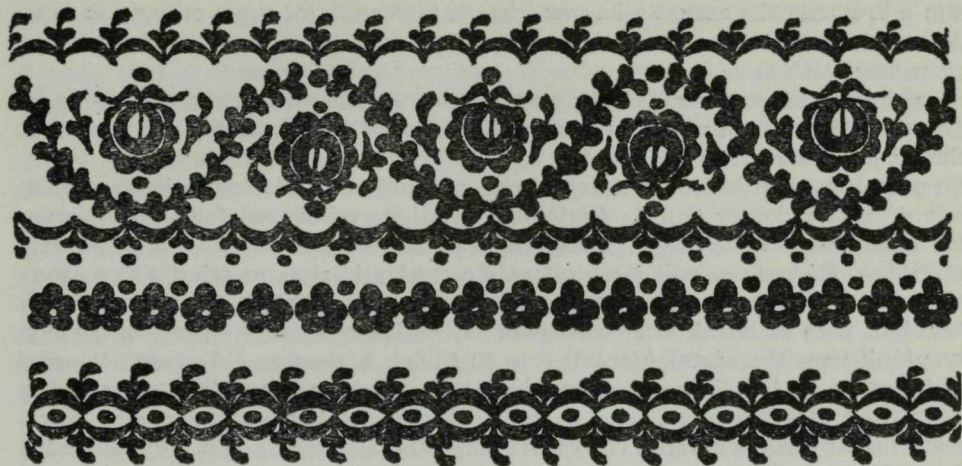
Margit kerámiákkal, egy kitűnő lakatos a Biber, mint híres iparművészek. A berlini kiállításon megkaptuk az aranyérmet, nem is tudtam, mert közben hazajöttem. Egyszer jön egy levél, meghívó audienciára az iparügyi miniszterhez. Első osztályú vonatjegy édesapám nevére, mert az ő nevén futott a cég. Ő persze nem akart menni, mondta ha akarsz fiam, mehetsz! Felmentem Pestre, soha életemben nem utaztam első osztályon, de ha már ilyen jegyem van, hát kipróbálom! Az iparügyi minisztériumban gyülekezett az akkori iparosok színe-java, a minőségi munkájuk után kitüntettek, akik Berlinben első díjat nyertek. Többségük 50—60 év közötti volt. Én ugye 29 éves voltam akkor, fel voltam öltözve rendesen, aztán jöttek hozzám, kérdezték soká jön még a kegyelmes úr, a miniszter? — Azt hitték, hogy én titkár vagy valami fullajtár vagyok. — Mondtam, én is rá várok. A miniszter aztán átadta a kitüntetést, utána a Royal szálló márványtermében bankett, vacsora — előkelő kiszolgálás — minden volt. Én még olyan helyütt soha nem voltam! Hát aztán a berényiek! Mint mesterembert becsülték édesapámat, meg minket is, de a notabilitások nem nagyon tartották a kapcsolatot. Ettől kezdve, hogy is mondjam, kezdtek majdnem dörgölni. Kezdték itt is, hogy csináljunk kabátokat. Csináltunk is, Spagatner Szeréneknek, Székely Mihály hűgának is készítettünk hímzett ködmönt, meg másoknak. 1939-ben az Iparművészeti Társulat buzdítására a new-yorki világkiállításra is eljutottak készítményeink. Elismerést kaptunk, minden bundát megvásároltak, Hollywood-ba is került belőlük.

A kiállítás után, nem emlékszem már melyik amerikai áruháztól, levelet kaptunk. Érdeklődtek mennyit tudnánk azokból a bundákból készíteni, amelyeket a kiállításon bemutattunk. Felvittem a levelet a Salamon-céghez. Ez egy export-import cég volt, a Honvéd utca 8. alatt. Az igazgató rögtön azt kérdezte, mennyit tudunk csinálni? 150—200 darabot — mondtam. Írjunk ezret. — Hogyan? Ne törődjünk vele, ebből még üzlet lesz. Ennek megfelelően megírtuk a levelet, aztán jött a válasz: ez olyan kis mennyiség, hogy nem érdemes vele foglalkozni.

Az üzem

Ahogy nőtt az érdeklődés készítményeink iránt, édesapámat sikerült rászedni, építsünk egy üzemet. A régi műhely mellett még volt szabad telek, a Szent Imre herceg, a mostani Alkotmány úton. Ez egy elég komoly üzem lett volna három emeletre tervezték. Egy emeletes lett, 25 ezer pengőbe került, de később bővíthettük volna. A földszinten volt a mosoda, a szárítóberendezés, a bőrkikészítő a csávakádakkal. A régi műhelyt is bővítettük, ott vasalógépet, nyírógépet és kartácsológépet állítunk fel. Az új üzem emeletén volt a varró, szabásműhely, mosdó, WC, raktárak, irodahelyiségek is ott helyezkedtek el. Később az irodahelyiség máshova került. Az utcai fronton szalont építettünk, oda került az iroda is. Ekkor üzem már nem ment, nem mehetett családi alapon, alkalmazottakat is vettünk fel. Az irányítást, a szakmai munka nagy részét a családtagok végezték.

A szabásmintákat főleg édesanyám készítette. Pesten és Szolnokon ilyen tanfolyamokon kitanultam a modellszabászatot is, így ezeket a most visszatérő, divatos szabásokat én csináltam. A modelleket együtt terveztük édesapámmal és édesanyámmal. A kivarrásra betanítottunk lányokat, fiatalasszonyokat. Olyan nagy munkanélküliség volt! — Nálunk pedig az akkorihoz képest elég jól keres-

Előrajzolt minták

tek. Szerették azért is mert tiszta munka volt, fehér köpenyben dolgoztak. Először pár hétig csak darabra varrtak, amit másra nem használtunk fel. Egyszerűbb dolgokat, díszítő varrásokat hímeztek. Amikor hozzánk jöttek, mind azt mondták, ők tudnak hímezni. Elhittük nekik, csak más a textil és más a bőr! Ezt térden kellett csinálni. Rátették a bőrt a térdükre, az kifeszült, úgy kellett átszúrkalni, átbújtatni a tűt. Kézben tartva odavarrták volna a szórt is. — Aztán így fokozatosan, pár hónap, fél év alatt belejöttek. Később aztán ezeket a nagyobb mintákat: rózsát, tulipánt, saskörmöt, meg mindenféle virágmintákat is tudtak hímezni.

A mintákat először édesapámmal rajzoltuk. Aztán voltak ügyesebb lányok, később már ők is rajzolták. Szóval nem olyan nagy tudomány ez végeredményben. Ennek ellenére két egyforma készítmény se akadt. Először mindig a hibát kerestük, ugye.

Közben a pénz az tényleg dült. Kénytelenek voltunk bankszámlát nyitni. Aztán a bankszámlán is felemelték a folyószámla hitelt, a bankok versenyeztek, először a Szabó Jóska-bank, a volt Jász-Kerületi Népbank foglalkozott pénzügyeinkkel.

Azt hiszem tőlük kapta az első kölcsönt az édesapám, amikor betáblázták a kis szőlőjére meg a házára. 800 pengő kölcsönt kapott de ő soha nem terhelte le azt. Amikor látták, hogy megy a bolt, akkor jött az egri Egyházmegyei Bank, azt mondta kifizeti a Szabó Jóskát. A nóta vége az lett, hogy a háború alatt már 250 ezer pengő folyószámla hitelünk volt. Így fejlődtünk, gyorsan, egy pár év alatt. Nem mondom kellett hozzá egy kis élelmesség, meg huncutság is. Szállítottunk például a honvédségnek, a kerékpáros zászlóaljnak ötujjas kesztyűt. Kértek ajánlatokat, nemcsak tőlünk, csinálták ezt mások is. Erre én is kértem, de más címre ajánlatokat. Bele akartam nézni a kártyájukba, hogy mások vajon mennyiért szállítanak. Tájékozódni akartam, de kellett is tájékozódni. Szóval nem estem a fejemre én sem.

Máskor ősszel megvettük a magas gyapjas bőroket. Ezt tőből lenyírtuk, a gyapját eladtuk a kereskedőknek, így a bőre ingyen volt. Mivel én akkor már tud-

tam a krómcserezést ezeket a kopasz irhákat kicseriztem, ebből csináltunk kesztyűket. Amerikába is szállítottunk, 4 pengő 50-et kaptunk egy kesztyűért, nagyon megfizették.

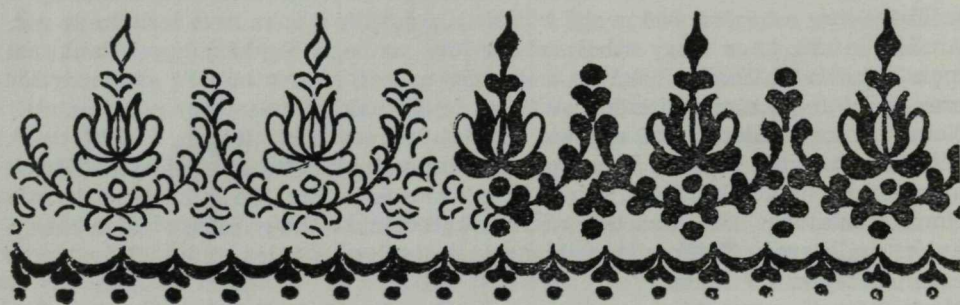
Nagyon szép kesztyűk voltak, én meg úgy agyusztáltam, hogy mutatósak is legyenek. Csináltattam cégjelzéses zacskókat, azokba csomagoltam, így a papír is elment jó pénzért, meg a kesztyű is.

Na meg édesapám is értette a dolgát, őt se lehetett egykönnyen becsapni. Ott volt például a doktor Gulyás állatorvos, gyapjúkereskedéssel foglalkozott, mindig spekulált. Ő vette meg a „döggyapjút,” a gyapjűhulladékot az összes szűcsöktől. — Régente ez volt a szűcsöknél a ruházati alap, ez mindig az asszony pénze volt. — Nálunk már nem, mert ruhapénznek sok lett volna ami nálunk összejött. Elég az hozzá, szólt édesapám a Gulyásnak, hogy ennyi meg ennyi gyapjúnk van. Megnézte. Ajánlott érte 80 fillért, közben az élő gyapjú 1 pengő 60-ért ment. Gulyásék meg úgy manipuláltak, hogy megvették a szűcsöktől a döggyapjút, bekeverték az élőbe és dupla pénzért eladták a textilgyárnak. Édesapám tudott erről, s mondta Gulyásnak, legalább 1 pengőt adjon a gyapjúnkért. Nem adta meg. Édesapám erre szólt a komájának: itt van ez a 15 zsák gyapjú, add el nekem a piacon, kapsz egy szép subát. Felrakta stráfkocsira, kivitte a Bundáskúthoz — ott volt a gyapjúpiac. Belenézett a Gulyás doktor, megvette tőle mint birkagyapjút. 2—3 hét múlva ismét jött Gulyás, kérdezte, Danca úr meggondolta-e már? — Nem adom én, már régen eladtam. Hű, hát ki vette meg? — Maga. Hogyhogy? — Hát így, aztán elsorolta neki a történeteket. Ötlet kellett, persze, hogy gyűlt a pénz. Néhány év múlva édesapám virilis adófizető lett Berényben. Virilis képviselő lett a rongyos Danca gyerekből, mert így hívták őket.

1944-ben, amikor már 40-en dolgoztak az üzemben, hadiüzemmé nyilvánítottak bennünket. A háború után se anyag se kereslet nem volt, a létszám is lecsökkent, 1948-ban államosították az épületet.

Epilógus

A Bajnok utcában vettem egy kis házat, ott dolgozhattam. 1950-ben beléptem a Szabó Szövetkezetbe. Kovács Gyurka, az akkori elnök hívott: gyere Bandikám, lépj be te is a szövetkezetbe! — Zárolták a bőrt, ellenőrzések voltak, beleuntam. Még a lexikonban is bőrt keresett a gazdasági rendőrség. Végül beléptem a

Előrajzolt minták — bunda aljdísz

szövetkezetbe, megalakítottam a szűcsrészleget, egymagam. Kaptam egy kis műhelyt, ott kezdtem dolgozni. Később jöttek a testvéreim is, ők ma is ott dolgoznak. 1957-ig voltam a szövetkezetben, s akkor még a tanácstól is biztattak, hogy váltsam ki újra az ipart. 1957-ben más kisiparosokkal együtt ismét kiállítottam az Ipari Vásáron, a Népszabadság is írt rólam. Biztattak a KETI-től, dolgozzak exportra, látnak benne fantáziát. Ezt nem vállaltam, mert ez a munka annyira aprólékos és munkaigényes, hogy egy-két emberrel nem érdemes exportra termelni.

59-ig voltam önálló, megint jöttek a bőrzárolások, beadtam az ipart feljöttem Pestre. — Szerencsétlen helyzetben voltam, mert Gorkáéknak, vagy Badár Balázs bácsinak nem volt ilyen problémájuk. Az anyaguk kéznél volt, az égetőke-mencét is tudták fűteni, csinálhatták a kerámiát. — Pesten szívesen fogadtak, mindjárt kiemelt órabérrel vettek fel, úgy ismert voltam a szakmában. Az elnök biztatott, hogy bőrt is hímezünk majd. Csináltam is 8—10 mintamellényt, el is kelt mind. Közben meghalt az elnök, így ez abbamaradt.

5—6 éve dolgoztam a szövetkezetben, úgy láttam elégedettek voltak a munkámmal. Újítást is adtam be, el is fogadták, egymillió forint megtakarítást jelentett. Egyik nap aztán hívatnak az elnöki irodába. Ott voltak a KISZÖV-től, a párttól meg a vezetőségből többen. Először ezt kérdezték: Hogyan esett magának Dancsa kartárs az, amikor államosították az üzemét? — Hát hazudnék, ha azt mondanám, hogy jól esett, mert akkor ez rosszul esett, — mondtam. Ahhoz Károlyi Mihály kellett, hogy saját birtokát felparcellázza. Régen volt, azon már túl vagyok. Én itt akarok élni, a gyerekeim pedig itt akarnak jól élni. Talán furcsán hangzik ez tőlem, de akkor is azt mondtam, meg most is azt mondom, ez a rendszer százszor jobb mint a régi. Nekünk ugyan jó dolgunk volt, de ahol mi laktunk, ott bizony télen is sok gyerek járt mezítláb. — Szó szót követett, beszélgettünk. Végül megkérdezték, vállalnám-e az üzem műszaki vezetését. Vállaltam, mentek is a dolgok, nagyon megbecsültek. 1970-ben mentem nyugdíjba, nagy bankentett rendeztek, megajándékoztak.

Azóta itthon dolgozgatok. A feleségem bedolgozó, neki segítek. Hobbyból néha-néha hímezgetek. A lányomnak csináltam egy bundát, most pedig szeretnék néhány mellényt és bundát készíteni, valahol bemutatni. — Szeretném, ha valaki átvénné ezt a mesterséget.

Hová, merre középiskolás ifjúság?

Ahogy az iskolaigazgatók látják

Az iskola olyan társadalmi intézmény, amelynek működéséről — a szakembereken kívül is — mindig mindenki valahogyan vélekedik, rosszabb-jobb eredményeiben érdekelt, érintett.

Nem véletlen, hiszen az iskola sok társadalmi feszültség, ellentmondás csomópontjában áll. Ám ez a szerepe soha nem passzivitást jelent. Jól választott oktatási-nevelési gyakorlattal problémáink megoldása felé vihet, a rossz módszerek viszont felerősíthetik az ellentmondásokat. Szolgálhatnak, sőt elindíthatnak pozitív tartalmú társadalmi mozgásokat, de válhatnak társadalmi korlátok fenntartásának eszközévé.

A Jászkunság a most is folyó eszmecserekébe úgy kapcsolódik be, hogy az iskolaügy valóságos érintettjeire, a diákokra figyel. A középiskolás korú ifjúság helyzetére, problémáira irányuló kérdéseinkre Szolnok megyei iskolaigazgatóktól kértünk választ. Tizenhat gimnázium, szakközépiskola, szakmunkásképző intézet vezetőjének küldtük el kérdéseinket az iskolákat úgy kiválasztva, hogy a 16 iskolában a megyére jellemző iskolatípus-arányok jelenjenek meg. Ha ezek az arányok mégis pontatlannak tűnnek majd, azért lehetséges, mert tizenhat helyett csak kilenc iskolaigazgatótól kaptunk választ. Kár.

Bár a kívánnál kisebb a „minta”, az anyag olyan bőséges, hogy másfél Jászkunság számot tenne ki. Ennek azonban csak töredékét tudjuk az olvasókhoz eljuttatni, bízván abban, hogy most az érdeklődésre leginkább számottartó, továbbgondolásra leginkább inspiráló és segítő válaszrészleteket közöljük, mégpedig a lehető legkevesebb átfedéssel, ismétléssel. A közreadott anyag értéke sokszínűségében van.

A diák-társadalmat természetesen más-másképpen látják és láttatják igazgatóink, hiszen nagyon különböző tartamú gyakorlat, — így tapasztalat — áll mögöttük, különböző lehet a pedagógiai-pszichológiai felkészültségük, a gyerek-központúságuk mértéke, különböző mélységű a szociológiai tudatosságuk, különböző érzelmi beállítottsággal beszélnek, nem is szólva külön a három iskolatípus objektív különbségeiről. Mivel az olvasónak éppen ez a „más-másképpen gondoljuk és csináljuk” lehet érdekes, nem volt szándékunk a rendelkezésünkre álló anyagban való válogatás során saját véleményünket érvényesíteni. Egyszerűbben: nem minden közreadott gondolattal értünk egyet. Így viszont az olvasó maga választhatja ki, hogy mely álláspont áll hozzá legközelebb, s melyeket utasít el. A szerkesztőségi megjegyzések célja sem több, mint összegezni a véleményeket, vagy irányítani az olvasó figyelmét a nyitva maradt vagy feltétlenül továbbgondolandó kérdésekre. A Jászkunság szerkesztősége és valamennyi nevelési ügyek iránt érdeklődő pedagógus és szülő nevében köszönjük, hogy hivatalos igazgatói teendőik mellett vállalkoztak kérdéseink végiggondolására és gondolataik papírra vetésére:

Fehérvári Györgyné Martfű, Cipőipari Szakközépiskola és Szakmunkásképző Intézet; Halász Miklós Szolnok, Szamuely Tibor Gépipari Szakközépiskola; Huszár László Tiszaföldvár, Hajnóczy József Gimn. és Óvónőképző Szakközépiskola; Izsó Gyuláné Jászberény, Lehel vezér Gimnázium; Dr. Kalmár Pálné Jászapáti, Mészáros Lőrinc Gimn. és Gépészeti Szakközépiskola; Dr. Kiss Kálmánné Kisújszállás, Móricz Zsigmond Gimn. és Közgazdasági Szakközépiskola; Kocsis István Kunszentmárton, 628. sz. Ipari Szakmunkásképző Intézet; Dr. Páldi János Szolnok, Varga Katalin Gimnázium; Dr. Tóth József Szolnok, Kereskedelmi Szakközépiskola és Kereskedelmi és Vendéglátóipari Szakmunkásképző Intézet.

I. *Ha az ifjú nemzedékekkel problémáink, konfliktusaink vannak, gyakran hangzik el — a gondok okát és forrását megjelölve — ...mert a készbe születtek, mindent megkaptak... és közben egyszerűen anyagi természetű dolgokra gondolnak. A megállapítás azonban így is folytatható: „készen” kapták az eszméket, elveket, normákat is, még egy „fényes szellő” sem adat meg nekik. Hogyan vélekedik Ön erről?*

Minden nemzedék egy bizonyos „készbe születik” és készen kapja az anyagiakon túl az eszmék, elvek, normák sokaságát is, de jaj annak a nemzedéknek, amely nem tudja ezek közül megkeresni és megtalálni a helyest, az előre mutatót, a hasznosat. (Kocsis)

A „készen kapott eszméssel” való azonosulás legalább olyan erőfeszítést igényel, mint választani. (Huszár)

A mai középnemzedék élte át a legnagyobb változást: látszólag ellentmond ennek, hogy az életszemlélet eltérése mégsem közte és apái közt, hanem közte és gyermekei között erősebb. A mai felnőtt nemzedék tagjai „átmeneti korszak” emberei, a mai fiatalokat nevelő felnőttek maguk is rengeteg ellentmondást hordoznak. (Kissné)

Valóban a társadalomban a 40—50—60 évesek körében kitapintható volt az elmúlt évtizedekben egy történelmet kisajátító jelenség, amely szerint a történelem mérlegén már régen megmértetett időszakokra, mint „nagy időkre” emlékeznek. (Izsóné)

Elég baj az, hogy a felnőttek, a régi „harcosok” közül sokan késznek, öröknek tekintik eszméinket, az ezekből fakadó erkölcsi normákat, a társadalmi érintkezési szokásokat, stb. Nagyon helyesen teszik a fiatalok, ha a „kész”, az öröknek hitt eszmék ellen láznak. Csakhogy: nagyon helytelenül „láznak” az, aki mindent el akar vetni, amit apáik alkottak. A történelem időbeli folytonosság. A marxizmusnak pedig éppen a megújíthatóság, a fejleszthetőség a legfőbb jellemzője és értéke szemben az idealista filozófiák zártságával, merevségével. Tehát ha az ifjúság az alapjaiban jónak tartott világunk még jobba tételéért harcol, s ebből fakad a felnőttekkel való konfliktusa, ennek csak örülni kell. Az ilyen fajta konfliktus ugyanis csak az olyan felnőttekkel szemben alakul ki, akik elveikben, szokásaikban megcsontosadtak, s elleneztek minden változtatást (Páldi)

Nekünk az iskolában sem a megelőző, sem a jelenlegi időszakban felnövekvő új nemzedékekkel generációs gondunk nem volt és jelenleg sincs. Nem kevés esetben minden különösebb magyarázkodás nélkül tudomásul vétetünk és véteket dolgokat a tanulókkal s nem engedem meg, hogy a tanulók akár az iskola egyetlen tanárával is vitatkozzanak, az meg, hogy velem vitatkozzanak, az ki van zárva. Lehet, hogy ez úgy hat valaki fülének, hogy itt ebben az iskolában valami diktatúra van. Ez így merő tévedés, — rend van, ennyi az egész (Halász)

Az ifjúsággal nekünk nem általában lehetnek problémáink, legalábbis nekem eddig csak bizonyos fiatallal bizonyos esetben volt egy vagy több meghatározott és konkrét konfliktusom. Így receptem sincs a megoldásra hiszen felfogásomból következik, hogy minden tanulóhoz, fiatalhoz más-más út vezet, s a konfliktusok megoldása csak egyedi, egyénekre szabott lehet. *(Kalmárné)*

A „fényes szellő” nem hatott rájuk, de a társadalmi tudat formálásában a marxista—leninista eszmék hatnak. Ifjúságunk nagy része látja és megtalálja helyét napjaink feladatai között. *(Izsóné)*

Készen kapják az anyagi javakat, olykor a szülők hibájából túl bőkezűen is, mivel semmiféle módon nem dolgoznak meg érte, nem is becsülik. Számukra az anyagi javaknak 14—18 éves korban nincs is értékük... *(Páldi)*

Végreredményben azért dagoztunk, dolgozunk, hogy gyermekeinknek sokkal jobb legyen az élete. *(Tóth)*

Az anyagi lét túlzott építgetés közben szülő és gyermek elmennek egymás mellett, bár a szülő úgy véli, hogy „mindent megkap” a gyermek. Az anyagi jólét, az embert szolgáló tárgyi világ történelem és eszmék nélkül társadalmi, de egyéni szempontból is céltalan, úttalan világba vezethet. *(Izsóné)*

Az, hogy a mai fiatalok sokkal többet kapnak a családtól is, a társadalomtól is, és ezen belül az iskolától is, ezt természetesnek kell venni s azzal kell csupán vigyázni, hogy ebből visszaélés ne legyen. *(Halász)*

Gyermekeink, különösen a tízenévesek, valóban a készbe születtek, anyagiilag legalábbis. Nagyon igaz, hogy „teher alatt nő a pálma” — de nem az ő hibájuk, hogy nélkülözésben nincs részük, s ezt nem is kívánjuk nekik; miért vetjük hát a szemükre? *(Kissné)*

Magam is az „ifjú nemzedékhez” tartozónak érzem magam, hiszen alig múltam el 30 éves, tehát nagyon sok mindent készen kaptam én is, mégsem érzem, hogy ez a hátrányomra vált volna vagy túlzott előnyökhöz juttatott. Nem szabad a mai fiataloktól számonkérni azt, hogy nem a fényes szellő korszakában születtek. *(Kalmárné)*

A „mindent megkapnak és mégis...” sztereotip kifejezés, jellegzetessége és hibája, hogy valahol elkerüli a lényegét. A gond igazán nem az, hogy „kapják” (ti. a fiatalok), hanem inkább ahogyan „adják” (ti. a felnőttek).

Valószínű, hogy „valami más” helyett adják az anyagi javakat abból, amit „valami más” helyett szereztek ők maguk is (lásd felnőttek ostromozása az anyagi javak hajszolása miatt — mint újabb sztereotípiát) és a többszörös pótcselekvés, hamis gesztus után valami egészen mást kapnak vissza gyerekeiktől, mint amit várnak (V. ö. IV. kérdés: család és deviáns gyerek). Ám ez a fajta készbe születés nem feltétlenül oka az esetleges szembefordulásuknak, főleg akkor, ha a folytatás, a felnőtté válás folyamata az alábbiak szerint megy: *(Szerk.)*

Számukra az anyagi javaknak 14—18 éves korban nincs is értékük, később viszont — átvéve a szülők helytelen értékrendjét — túlzottan is az anyagiak rabjai lesznek. *(Páldi)*

2. *Az iskola társadalmi meghatározottsága és viszonylagos önállósága ismert. Jelenleg melyek azok a hatások, melyek begyűrűzését szívesen megakadályozná — ha tehetné — mert az iskola nevelési törekvései ellen hatnak?*

A társadalmi meghatározottság és a viszonylagos önállóság dialektikus egysége jól megvalósul nálunk is. Sem az állami, sem a társadalmi szervek részéről nincsenek olyan negatív hatások, amelyek a nevelő-oktató munkánkat akadályoznák. *(Tóth)*

Meggyőződése, hogy a „steril” iskola több kárt csinálna, mint hasznot. Nekünk nem a „külső ártalmaktól” kell hermetikusan elzárni a tanulót, hanem felkészíteni lehetőség szerint mindazokra a magatartási szabályokra, viselkedési módokra, amelyekkel a káros hatásokat kivédheti. Csak pozitív példákkal nem nevelhetünk, mert az iskolán kívül kicsúszik a tanuló lába alól a talaj. (Kalmárné)

Ma az iskola sokkal nyitottabb, mint bármikor volt. Viszonylagos önállóságra szükség van, de ez kisebb (nagyon sok okból), mint korábban volt. Az iskola egyes társadalmi jelenségek negatív voltát tudja legjobb esetben megvilágítani; a társadalomnak magának kell szembenéznie és megküzdenie ezekkel a negatív társadalmi jelenségekkel. (Kissné)

A társadalom visszásságait mindaddig, amíg az iskolában példamutató rend van, lehet kompenzálni, s igazán nem nehéz úgy nevelni, hogy a kirívó (ez sohasem jellemző egy társadalomra) jelenségeket pellengérré lehet és kell is állítani. (Halász)

Konkrétan:

Nem szerencsés, hogy a nemi életre való nevelés és egyáltalán az ekörüli polemizáció szinte országos méreteket öltött s már úgy nézett ki, hogy ez az elsődleges a mi ifjúságunk életében. Nem szerencsés, hogy a magyar filmeknek (sajnos elég soknak) központi témája lett a meztelenkedés és a nem egyszer ehhez csatlakozó — sokszor undorító — szexualitás. (Halász)

... a túlzott felgyorsult élettémpó emberi kapcsolatokra gyakorolt negatív hatása. (Huszár)

Nem használ a nevelésnek és a nyelvművelésnek az sem, hogy a mai irodalom nem kevés kiadványa hemzseg a trágár kifejezésektől, a papír ugyan elbírja, de sem a nevelésnek, sem a szép magyar beszédnek nem használ, sőt nagyon is árt. Egy ilyen jelenség még a társadalom felől az italozás. Nem szabad elfogadni, hogy az italozás lehet egy kornak a jellemzője. Az italtra valahol rá kell szokni, sajnos a hozzáférhetőségen keresztül ennek a lehetősége fennáll. (Halász)

Az iskolai nevelés ellen hatnak a KISZ formális, nem differenciált tevékenységei, bürokratikus vonásai, a sportmozgalomban tapasztalt nevelési hiányosságok. A tömegkommunikációs eszközök helytelen műsorai. (Fehérváriné)

A felnőttek egy részének önzése, anyagiassága, megalkuvása és a közügyek iránti közömbössége. (Páldi)

Ilyennek tartom pl.: a kispolgári szemléletet és életmódot; a munkamorál hiányosságainak, a korrupciónak, a visszaéléseknek kétségtelen meglétét és ezek káros általánosítását; a három világrendszer és egyes államok (pl. egyes fejlett tőkésországok, a Szovjetunió, hazánk) megítélésének torz, antidialektikus vonásait, stb. De a társadalom se igényelheti, hogy minden egyes iskolán kívüli eseményt és hatást integrálni, sőt kompenzálni tudjunk, erre nincs mód és idő az iskolában. (Kissné)

3. Az előbbi kérdésnek egy másik oldalára irányítja a figyelmet az, hogy a gyerekeket sokkal több élmény és hatás érheti az iskola falain kívül is, mint az előző korosztályokat. A fiatalok „nyitottak”, az iskola intézménye — viszonylagos önállósága miatt — sok tekintetben még zárt. Nem járhat-e ez egy olyan következménnyel, hogy egy-egy fiatal személyiségvonásainak nagyobb hányada nem az iskolában jut kifejezésre, és ott fejlődik, hanem kívül-

reked, irányítás és az ellenőrzés nélkül alakul, szándékunktól függetlenül, sőt néha ellenére?

A kérdésre adható legegyszerűbb válasz az, hogy járhat olyan következménnyel, hogy egy-egy fiatal személyiségvonásainak nagyobb hányada nem az iskolában jut kifejezésre. *(Kalmárné)*

Egy amerikai vizsgálat szerint az iskolának mintegy 20 százalékos a szerepe abban, amivé egy gyermek válhat. *(Páldi)*

Az iskola elsődleges személyiségformáló szerepét a középfokú intézményekben már rég elvesztette véleményem szerint. *(Tóth)*

Igen kevés azon tanulók száma, akik kicsúsznak az iskolai ellenőrzés alól és döntően a külső tényezők formálják egyéniségét, emberi arculatát. *(Izsóné)*

Függetlenül attól, hogy a család után az iskola a leghatásosabb személyiségformáló tényező, és az ifjúság az iskola falai között tölti ideje nagy részét, az iskola nem léphet fel a nevelésben a teljesség igényével. *(Izsóné)*

Mit lehet tenni? Röviden: az iskolát még nyitottabbá, a benne folyó nevelőmunkát hatékonyabbá, az iskolán kívüli hatóerőket pozitívabbá kell tenni, nemcsak hangoztatni kell a „nevelő társadalom” igényét, hanem közelebb is jutni hozzá! *(Kissné)*

Véleményem szerint a korszerű, az „életszagú” iskola tudatosan nyújt olyan élményanyagot, s olyan segítséget a fiataloknak, hogy személyiségvonásaiknak nagyobb hányada az iskolai hatásokra fejlődjék. *(Fehérváriné)*

Lényegre irányuló fogalmazás, még pontosítandó és nem túlléphető azonban az a kérdés: hogyan kell ezt csinálni? Ki közvetítse ezt az élményanyagot, milyen módon és mikor? A tanár a tanórán, külön foglalkozásokon, szervezeten, spontán módon, szünetekben? Van-e valamilyen specifikuma ennek az élményanyagnak, vagy nem más és több, mint a gyerekek „saját” élményének feldolgozása, negatívnak, pozitívnak egyaránt? Nem fakadhatna ez az élmény a közös gondolkodásból, a tanár és diák egymásratalálásából, az egymásra figyelés hiteles érzetéből, örömeiből? Avagy ilyenfajta élmény csak a család mikroközösségében képzelhető el? Ha erre a családok egy része nem alkalmas, a „labda” máris az iskoláé? *(Szerk.)*

A szocialista nevelőiskolának az lenne a feladata, hogy minden külső hatást feltérképezzen, ismerjen, a pedagógia radarjával felfogja és a hatásokat elemezve, értékelve, beépítse nevelési rendszerébe. Amíg az iskola erre nem képes, nem beszélhetünk nevelőiskoláról. Ma még erre kevés iskola képes. A ma nevelője alig ismeri a családokat, nem ismeri a baráti köröket, a sport- és különböző művészeti egyesületekben a tanulókat érő hatásokat, nincs idejük — soknak nincs igénye sem — megnézni a legfontosabb színházi előadásokat, a legfontosabb filmeket, elolvasni a legfontosabb könyveket, megnézni a tv-adásokat stb. stb. Minderre sohasem lesz képes, de a nevelési szempontból fontos dolgok megnézésére, meghallgatására fel kellene szabadítani a pedagógust a ma őt terhelő sok felesleges dologtól. Előbb azonban alkalmassá is kell tenni arra, hogy ezeket értő módon befogadja és a nevelő-oktató munkában felhasználja. Ha a tanuló személyisége nagy százalékban az iskolán kívüli hatásokra fejlődik, annak az iskola is oka. Az ok lehet az, hogy nem jó az iskola légköre, a tanuló nem érzi jól magát az iskolában, s menekül olyan közösségbe, ahol kellemes a légkör és megértik őt. A másik ok az lehet, ha az iskola nem ad lehetőséget arra, hogy a tanuló adottságait kibontakoztassa, ha nem ad lehetőséget a gazdag, tartalmas, színes fiatalos diákéletre. Ha ez úgy van, akkor rossz az iskola nevelési rendszere, és hibás az ifjúsági szervezet is. *(Páldi)*

4. Minden iskolában akad úgynevezett nehezen kezelhető, rosszabb esetben deviáns magatartású tanuló, előfordulnak fegyelmi ügyek. Milyen háttere, mozgatója van ezeknek a magatartásformáknak? Mit tudnak tenni ezekért a fiatalokért? Mit mondanak Önnek a következő szavak, nevek: „csövesek”, „szipózás”, Hobó, Beatrice, EDDA.

Az iskolában — szerencsés véletlen folytán nem igen akadt nehezen kezelhető, ún. deviáns magatartású tanuló, az utóbbi öt évben összesen három esettel találkoztam. Az a kevés, ami eddig akadt, sajnos olyan háttérrel rendelkezett, olyan baráti környezete volt, ami mindent megmagyarázott. (Halász)

Iskolánkban nehezen nevelhető tanulók jelentős számmal vannak. Magatartásuk háttere — szinte minden esetben a rossz családi háttér, az alkoholizmus, az anyagi javak hajszolásából eredő ideg feszültség, kíméletlenség, durvaság, fizikai bántalmazás, elhagyatottság. (Fehérváriné)

Az ilyen magatartásformák háttere legtöbbször, sőt minden esetben a rendezetlen családi élet. Ebből ered a különböző csoportokhoz való csatlakozás, esetleg a „magam útját járom” felfogás, vagy a „csak azért is”, de néha a csüggedés, a „minden mindegy” hangulati eluralkodása, nem ritkán a „csak vicceltem” elmélet terjedése, amely felelőtlenül komoly durvaságokban nyilvánul meg. (Kocsis)

Kevés ilyen esettel találkozhatunk. Így, amikor ezen magatartásformák mozgatóiról kell szólni, konkrétumokban gondolkodunk. Az előforduló (2—3) esetben rendezetlen családi háttér, szeretethiány okozta a család elhagyását és a „csöves-közösség” keresését. (Huszár)

Az utóbbi két évben az ezen magatartású tanulók sokkal több fejtörést okoznak nekünk. Az igazolatlan óramulasztások száma nő. Már második éve jelentkezik az a tény, hogy az új első osztályosokkal van a legtöbb magatartási probléma. Egyes leánytanulók szívesen elmaradtak az iskolából a vasútállomáson, az autóbusz-pályaudvaron és a művelődési házban. Iskolába nem járó, vagy náluknál idősebb fiúk társaságában töltötték el az időt. A fiútanulók körében főleg az alkohol jelent veszélyt. (Tóth)

Meggyőződésem, hogy a gondok ott a nagyobbak, ahol nagyobb a csábítás, tehát a nagyobb városokban. Ez eddig nálunk, a mi iskolánkban gondot nem jelentett. Örömmre! (Kalmárné)

A problémák háttere: a család gyenge vonzereje, széthullása, vagy a túlzott kényeztetés, a követelményállítási hiánya; ritka esetben túlzottan konzervatív, merev nevelési elvek alkalmazása, amely ellenállást vált ki; rossz hatású baráti kör; erkölcsi gátlakialakulásának hiánya. (Kissné)

Igazgatói, tantestületi szintű fegyelmi ügyek nincsenek, vagy alig vannak. Lehet, hogy ennek egyik forrása talán az, hogy ma az iskola kevésbé tarthat igényt a tanulók iskolán kívüli életvitelének ellenőrzésére. (Izsóné)

Eddig a gondokat a szülői házzal együtt sikerült megoldani. Úgy vélem, a fiatalokban a dac, a szembe fordulás miattunk, felnőttek miatt alakul ki. Mi vagyunk azok, akik általában nem érünk rá a gyerekekkel foglalkozni, az iskola 30—40 gyereket zár 1—1 osztályba, s a tanuló nem érzi, hogy valaki számára fontos az ő személye. Amikor időnk engedi (felépült a ház, megvan a kocsis, elkészült a nyaraló), foglalkoznánk vele vagy velük, de akkor már ők nem kíváncsiak ránk. (Kalmárné)

Nem definiáltuk a deviáns jelentését, így mindannyian mást értünk ezen a magatartáson. Két irányú veszély fenyeget megítélésében. Egyrészt elképzelhető, hogy az iskola — különösen az igazgató — már csak akkor tud az ilyen magatartású tanulóval, ha az „eljut” a nyílt, cselekedeteiben is megnyilvánuló

szembefordulásig, sőt kisebb-nagyobb büntettség (lopás, verekedés). A deviáns magatartás pedig nyilván nem itt kezdődik. (V. ö. Izsóné) Másrészt viszont a mai iskolák jelentős része könnyen minősít deviánsnak — jobb esetben — nehezen kezelhetőnek olyan személyiségjegyekkel rendelkező tanulót, akiben a pszichológus — ugyanazon tulajdonságok alapján — a potenciális tehetséget látja. E magatartás okaként senki nem jelöl meg genetikusan szerzett rossz hajlamot, egybehangzóan a mikrokozmoszra. még szűkebben a család funkcionális zavaraira hivatkoznak az iskolaigazgatók. Vitathatatlan, hogy a gyerekek számára bármilyen családbeli zavar magatartásuk torzulásához vezethet, alapvető okként szerepelhet. Továbbra is kérdés — de már túl messzire vezet —, hogy milyen okok miatt élnek családok — sajnos, nem lebecsülendő számban — nagyon különböző, de romboló feszültségek terhe alatt.

A barátok szerepén gondolkodva egy *circulus vitiosus* érezhetünk, hiszen ha nincs eleve valamilyen megkülönböztető jegye egy „barátnak”, akkor az ugyanolyan gyerek, mint akiért aggódunk. (Szerk.)

A csöves kérdés:

„Csövesek” — az ifjúság egy szűk rétege. Az öltözetükkel, magatartásformájukkal igyekeznek „társadalomellenesek” lenni. A szabadság torz értelmezői, ingyenélők. Hobó, Beatrice, Edda: népszerű, főleg a csövesek körében kedvelt együttesek. Ismereteim szerint a követők nem méltóak az együttesekhez. (Tóth)

A „csövesek” állandó avgy ideiglenes lakás nélküli, gyakran a családtól elszökött vagy onnan kitagadott munka nélkül élők, akik bármire képesek. A Hobó, Beatrice és az Edda nem egyértelműen pozitív tánczenei irányzatot kialakító vagy követő táncdalegyüttesek. (Kocsis)

Az együttesekről zenei szempontból konkrét véleményt mondani nem tudok. Nevüket ismerem, öltözködési és egyéb különöségeiket elfogadom, de taszít tulajdonképpen. (Belenőttem a hosszú hajba — Beatles) és a furcsa ruházatba (Omega, Metró, Illés, stb.), zenei ízlésem megmaradt az előbb említettek-nél, (bár igazán a komoly zenét kedvelem), az LGT, a Fonográf, az Omega számait szívesen hallgatom, nekem tetszik, olykor a kritikai hang is kicsendül dalaikból, s sokban igazuk van. A Beatrice és az Edda-dalok elsősorban azért nem tetszenek, mert nem úgy politizálnak, ahogy én szeretném, a társadalom szélére való üzetésükből mártíromságot csinálnak, a gond ott kezdődik, amikor éppen az a perifériális helyzet lesz az egyetlen találkozóhely nagyon sok fiatal számára. Nagyon nem ismerem az együtteseket, a fiatalok szeretik — megmondani nem tudják, hogy miért. (Kalmárné)

Szerencsére „csövesek”, „szipózók” még nincsenek nálunk. Az említett zenekarok a tanulók körében népszerűek. Kár, hogy a KISZ nem tudja politikai céljának megvalósítása érdekében mozgósítani őket! (Fehérváriné)

Sajnos, ismertek — jó és szerencsés, hogy az iskola tanulói között térhódításuk nincs —, az említett együtteseknek rajongói sincsenek. Felteszem a kérdést, — mi szükség van arra, hogy ebben az országban olyan együttesek, amelyekről köztudott, hogy működésük bomlaszt, sőt fertőz —, miért kapnak működési engedélyt? Kinek érdeke, hogy ezek működjenek és azt csináljanak, amit akarnak? Ifjúságunk döntő többségének ilyen együttesekre igénye nincs, csak azért mert léteznek társadalmak, ahol az ilyesmi nem téma, csak ilyen meggondolás alapján ezeknek teret engedni, én úgy gondolom, hogy értelmetlenség. Avagy kik állnak az ilyen együttesek mögött, hogy mégis működhetnek? (Halász)

A kérdésben felsorolt szavak számomra negatív töltetűek, bár igyekszem megérteni a fiatalok szemszögéből a vonzerejük nyitját, s részben meg is találok. Baj, hogy alig beszélünk róluk, nem hallgatjuk meg a vonzásukba kerülő gyerekeket, esetleg nem is tudunk olyan őszinte légkört kialakítani, hogy megnyilatkozzanak és meggyőzhetőek legyenek. (Kissné)

Ifjúságunknak nem teljes keresztmetszetét érintik az előbbi jelenségek. Ugyanakkor valószínűtlen, hogy léteznének iskolák, amelyeket egészében érintetlenül hagyna. Bizonyára okozna meglepetést egy-egy tantestületnek, hogy az említett zenekarok koncertjein olyan diákjaikat láthatnák, akikről „nem is gondolták volna...” Másrészt viszont a koncertre járó gyerekek nem feltétlenül „szimpatizánsok”, hanem egyszerűen és jobb híján maguk szeretnék tisztázni viszonyukat ezekhez a jelenségekhez, (V. ö. Kissné) a Zene szerepéről nem is szólva. Az élmény- és ingerlétség is nagy mozgatóerő. Ahogyan viheti őket szexuális próbálkozásokba — érzelmi elkötelezettség nélkül — ugyanígy ezekre a koncertekre, Tisza-partra — „eszmei” elkötelezettség nélkül. Embere válogatja, hogy egy-egy „élményszerű” mozzanatot vonzónak vagy éppen taszítónak talál-e majd. (Szerk.)

5. *A hátrányos helyzetűség sokféle forrású, tartalmú, színezetű lehet. Az Önök iskolájában hogyan jelenik ez meg? Van-e valamilyen specialitása? Mit tesznek, mit tudnak tenni a felzárkóztató korrepetálásokon, egyetemi előkészítőkön kívül?*

Iskolánk tanulóinak kb. 60%-a hátrányos helyzetű valamilyen vonatkozásban. A fő ok a rendezetlen családi környezet, és leggyakrabban erre visszavezethető készség- — illetve képesség- — hiány. (Kocsis)

Nagyon sok a „csonka családban” felnövő gyermek. Jóval érzékenyebbek, idegileg labilisabbak a félárva. A hátrányos helyzetet az apák iszákos életmódja is előidéz. Anyagi lehetőségükhöz mérten szociális segélyben részesítjük a rászoruló tanulókat. A fizikailag, testileg fejletlen szakmunkástanulók közül minden évben háromhetes gyógyüdülésre küldünk 25—30 főt. A hátrányos helyzet előidézője a bejárás nehézsége is. Vannak olyan tanulók, akik 60—80 km-ről járnak az iskolába, 3—4 órát várakozással, utazással töltenek el naponta. (Tóth)

A személyiség korrekciója nehezebb, mint az oktatási felzárkóztatás. (Izsóné)

Legritkább ma már az anyagi körülményeiben erősen hátrányos tanuló. A szakközépiskolába kis falvakból érkező tanulók egy részénél az általános iskolák objektív helyzetéből eredő hiányosságok lehetnek az alapismeretekben és készségekben, ami természetesen hátrányt jelent. A család szemlélete, életmódja miatti hátrányok maguk is sokféle forrásúak (italozás, bomló család a tanulás értékének lebecsülése, túlzottan anyagi szemlélet, túl nagy szülői elfoglaltság miatt a nevelőerő gyengesége.) Mit lehet tenni? Megemlítem, hogy a felzárkóztatás fontos és hasznos dolog, de értékelésében kettős veszély fenyeget: egyrészt a túlértékelés, amire a pedagógiában néha hajlamosak vagyunk, s ezért sokszor nagyot is csalódunk. 15—20 órában sok év alatt felhalmozódott hátrányokat még az ismeretekben és készségekben nem lehet behozni, hát még az egész személyiség formálásában! Épp ennyire káros a felzárkóztatás lebecsülése is. Mindennél fontosabb az egyéni differenciált foglalkozás az osztályfőnökök és a szaktaná-

rok részéről. Ezt folyamatosan és igen nagy nevelői tapintattal kell végezni, igazi hivatástudatot, gyermekszeretetet, önzetlenséget igényel. (Kissné)

Esetenként akad az iskolában hátrányos helyzetű tanuló. Itt az iskolában az első osztályokban ezekről mi kellő időben tudomást szerzünk, és megvan minden lehetőségünk arra, hogy a hátrányos helyzetet felszámoljuk. Rendszerint ezek a tanulók nagyon egyszerű és elmaradott környezetből — a tanyavilágból — jönnek. Azzal, hogy számukra a felzárkózást biztosítjuk (kollégiumi elhelyezés, a hiányos tudás pótlása, a tendenciózás politikai nevelés s összességében a tudatformálás) s én azt mondhatom, hogy ezt egy év alatt a helyére tudjuk tenni. (Halász)

Leginkább a közösség segíthet, a tanulói, tanári közösség, élén az osztályfőnökkel. Nagy gond a szaktárgyi hiányosságok pótlása, de nagyobb gond az, hogy a valamilyen okból hátrányos helyzetbe került tanulók lelkileg is sérültek, s ilyenkor a szaktárgyi segítőkészség mellett segítségül kell hívni a pszichológust, és a pedagógiai tapintatot, következetességet. A gondok sikeres megoldásához nagyon kevés a diploma, hivatástudat kell. Így aztán a hátrányos helyzetű tanulókkal való foglalkozás színvonalának a függvénye, hogy mennyire való e pályára, oktató-e csak, vagy nevelő is, pedagógus-e igazán. A tanárok is sokfélék. Vannak olyanok, akik csak addig foglalkoznak a tanulóval, amíg ezért óradíj vagy egyéb pénzben is mérhető valami jár. Másokat — jó lenne, ha ők lennének többen — valóban érdekli a tanuló személyisége, egyénisége (kár, hogy idejük nagy részét leköti a sokirányú társadalmi munka.) (Kalmárné)

Vannak tanulók, akik ún. ingerszegény környezetből jönnek, ezek beszéd-készsége gyenge, másoknak a kapcsolatteremtő készsége nem alakul ki, és a társak előtti szereplésben nincs gyakorlatuk, ismét mások a gyenge előképzettség miatt kerülnek hátrányba másokkal szemben, s vannak olyanok is, akik a szülők nagy elfoglaltsága miatt vannak hátrányban társaikkal szemben, s mindez még sokféle árnyalatban létezik. Mindebből következik, hogy valójában csak egyéni foglalkozással lehetne ezeket felszámolni. Erre ma kevés lehetőség van. Ezért vezettük be — tudásunk szerint hazánkban egyedülállóan — az első osztálytársaknak az ún. studium generálét. A „tantárgy” latin neve is mutatja, hogy olyan általános tanulmányokról van szó, amelyek a fentebb emlegetett hátrányokat próbálják megszüntetni. Szó van ezeken a foglalkozásokon könyvtárismeretről, olvasmánymegértésről, a tanulás tanulásáról, tartunk az önismertetet elősegítő pszichológiai és logikai gyakorlatokat, beszédgyakorlatokat, stb. (Páldi)

Jól látszik, hogy nemcsak a hátrányos helyzet, hanem annak megítélése is sokféle lehet. A hátrányos helyzet senki számára sem csak a tanulmányi sikertelenséget jelenti.

Az iskolatípusok most objektíve különböző mértékben érintettek, de minél inkább tudja egy igazgató, hogy milyen bonyolult és társadalmilag fontos feladat a hátrányos helyzetűség csökkentése, annál inkább nyomasztja és foglalkoztatja a megoldás. Nem véletlenül, hiszen a hátrányos helyzetben levő gyerekek számára a legtágabb értelemben vett kultúrát szinte kizárólag csak az iskola közvetítheti. (Az étkezés kulturáltságától, erkölcsi normák elfogadtatásán, az el-sajátítandó ismeretekhez szükséges logikus gondolkodáson át az önálló véleményalkotásig, a művészetek szeretetéig). Mindehhez nyilván a leghatékonyabb felzárkóztató foglalkozások sem elegendőek, iskolánként a konkrét helyzet konkrét elemzése alapján tervezett átfogó nevelési koncepció szükséges. (Szerk.)

- 6.** Nyilván adódnak a gyerekek számára olyan alkalmak, amikor megfogalmazhatják — személyes gondolataikon túl is — kérdéseiket, és problémáikat, s tanáraiktól várnak választ. Csoportosulnak-e ezek a kérdések valamilyen jellegzetes, körülhatárolható problématípusok köré? Megállapítható-e ebből, hogy milyen problémák vagy konfliktusok iránt érzékenyek, fogékonyak, mi-lyenekkel szemben érdektelenek a tanulók?

A tanulók kérdéseit, problémáit nem tudom körülhatárolni, olyan sokféle. Érzékenységük, fogékonyságuk egy-egy probléma érzelmi megközelítésétől függ. (Fehérváriné)

Természetesen vannak számukra központi kérdések. Család, szerelem, társadalmi és közéletünk ellentmondásai, a politika kérdései. Óvakodni kell a túlzásoktól és az ismétlésektől. Az elcsépelet fogalmakkal, jelszavakkal szemben közömböseek. Az értelem és az érzelem, a megfelelő stílus fegyverével meggyőzhetők. (Izsóné)

Ezek a problémák nem, — vagy csak áttételeken keresztül — az „élet nagy kérdései”. — Többnyire a mindennapos apróbb esetből levont következtetés vagy vélemény igenlését vagy tagadását várják a nevelőktől ill. a felnőttektől. Miután ezt kellő indoklással megkapják, megnyugszanak. (Kocsis)

Az utóbbi hetekben a végzősök körében felmérést végeztünk. Elhamarkodottan a tanulók úgy nyilatkoztak, hogy még nincs munkahelyük. Azt is meg kell értenünk, ha esetleg a vállalatok a jól dolgozót nem kívánják elküldeni egy kiforratlan kezdő szakmunkásért. (Tóth)

Foglalkoztatja őket a tudományos-technikai forradalom, de olykor túlzott következtetéseket vonnak le: a sok válás, a sok új házasság bizonytalanságérzést kelt a tanulóiban, foglalkoztatja őket egy bizonyos érzelmi válság. Később már kötődni se nagyon mernek valakihez, nehogy újból csalódnuk kelljen. (Kalmárné)

A tanulók az élet minden dolga iránt érdeklődnek. Éles szemmel észreveszik a felnőttek hibáit és kritizálják azokat. A legjobban azt sérelmezik, ha igazságtalanságot tapasztalnak, de bántja őket a protekció, a bürokrácia, egyes felnőttek rossz munkaerkölcsé, az ügyeskedők nagy jövedeleme, stb. Rettgenek az atomháború rémétől. Irtóznak az erőszaktól, a kényszertől. (Páldi)

Kénytelenek vagyunk utólag belátni, hogy pontatlannak bizonyult ez a kérdésünk. Akkor sem lett volna „megválaszolhatatlanabb”, ha annyit kérdezzük: milyen a mai ifjúság? Nyilván nagyon különbözőek — egyediek — így érdeklődésük is más és más kérdésre irányul. A végtelen sok egyediből általánosítani — még végtelen sok információ birtokában, szociálpszichológiai rendező elvek alkalmazásával is — nagyon nehéz. Annak, hogy nem kritályosodott ki valamilyen jellemző kép a gyerekek fő érdeklődési területeiről, oka lehet az is, hogy objektíve maga az „anyag” (tehát a diákjaink érdeklődése) olyan diffúz, hogy ellenáll minden általánosításnak, rendszerezésnek. (Szerk.)

- 7.** Melyek azok a konkrét szituációk, amelyekben van módja, alkalma közvetlenül érintkeznie a diákokkal? Milyen tanulással szolgálnak ezek a helyzetek? (Szerk.)

A napokban olvastam valahol, hogy egy középiskola diákjai úgy nyilatkoztak: egy délelőtt 3 tanítási óra mellett 3 beszélgetési órát tartanának szükségesnek! Fő gondunk, hogy kevesebb az ilyen alkalom, mint amennyit szükségesnek tartanánk. Persze tanár is kell ehhez, aki igazán nevelő, gyermekközpontú, korrekt, pedagógiailag és pszichológiailag felkészült. (Kissné)

Biztosított annak a lehetősége, hogy a diák a tanárjához bizalommal fordulhat és tanácsot vagy segítséget kérhet. Magam, mint igazgató sem zárkózom el, — úgymond rám vannak a szülők szabadítva, és a tanulók is tudják, hogy minden „rázós” kérdéssel is szabad engemet is megkeresni. (Halász)

Sajnos, az igazgató számára kevés az ilyen alkalom. Ezt tervszerűen keresni, ill. szervezni kell. Ezek a beszélgetések az igazgató számára igen fontosak és hasznosak, de csak akkor, ha őszinték. Hogy azok legyenek, az az igazgatón múlik. (Páldi)

A közvetlen kapcsolatteremtés értéke olyan nagy, hogy tanulságképpen azt mondhatom, feltétlen módot kell találni rá. (Izsóné)

Nem folytathatjuk tovább, az előbbi válasz foglalja össze az összes többi véleményt is. Senki sem tagadja a közvetlen kapcsolatteremtés szükségességét, mindenki sorol még erre alkalmas helyzeteket: órák, kirándulások, KISZ vagy ODB vezetőséggel való rendszeres megbeszélések... stb.

Mindez sok is vagy kevés is lehet az alapos ismerkedésre, információcserére, mert lehet formális, de lehet őszinte is egy ilyen helyzet. Valóban az igazgatón múlik. Azt, hogy mennyire működőképes ez a csatorna megyénk iskoláiban, az idézett válaszok alapján nincs módunk jellemezni.

Joggal kérdezhetni azonban — mert ez az alapvető kérdés, — hogy szükség van-e arra, vagy kötelessége-e egy iskolaigazgatónak, hogy ilyen közvetlen és energiaigényes kapcsolatokat ápoljon iskolája diákjaival. Az igazgató válasza attól is függ, hogy tőle a legjobban felkészült pedagógus szerepét vagy egy teljesítményét adminisztratív úton igazoló intézmény vezetőjének szerepét várják-e el.

8. *Az iskolai demokrácia fontos, hiszen ez jelenti a lehetőséget a demokratizmus „gyakoroltatására” már ifjú korban. Él-e a gyerekekben erre az igény? Hogyan jelentkezik? Az iskolai munka tartalmi jegyeire vonatkoznak-e kezdeményezéseik, vagy kimerülnek egyszéri kérdésekben? Milyen konkrét sikereket mondhatnak magukénak? A tanár—diák viszony korszerűbb és demokratikusabb formáinak kialakításához milyen alapelveket és tartalmat képzelne el?*

A demokrácia igényét fel kell kelteni és gyakorlatát meg kell tanítani. Ez egy ezer évig feudalizmusban élt társadalomban nagyon nehéz. Nehéz, mert az családok egy részében még ma is despotizmus van, de nehéz azért is, mert az iskola szervezete ma is majdnem olyan, mint a feudalizmusban volt, s ez a konzervatív szervezet hátrányosan hat vissza az iskola életére, az emberi kapcsolatokra, így a tanár—diák viszonyra is. Csak azonban a tanulóiban él a demokrácia iránti igény, akik demokratikus szellemű családból és ált. iskolából jöttek. Ilyen azonban még kevés van. (Nem nevezhető demokratikusnak a gyermekkel nem törődő, azt szabadjára engedő család. Ilyen viszont sok van.) (Páldi)

A szervezeti keretet a rendtartás, a házirend biztosítja. A tanulók igénylik annak megvalósítását. De véleményem szerint a demokrácia fogalmát még nem értik sokan. Valami parttalan kritizálgatást, vágyálmok beteljesülését látják benne. (Tóth)

A szó tartalmi jelentését, lényegét eleinte nem értik, csak akkor, ha rábresztjük őket, hogy most ők „demokratikusan választottak” valakit valamilyen tisztségre. Az „új felfedezés” öröme lendíti őket tovább. Tevékenységük, aktivitásuk nem egyszéri, bár nem is hosszútávú folyamat. (Kocsis)

Az iskola tartalmi jegyeire kevés a kezdeményezés, főleg egyszerű kérdésekben merül ki. Az iskolai demokrácia fórumrendszere még kidolgozatlan, sokkal több lehetőséget rejt magában. Gyakorlásához több időre lenne szükség, s a nevelésközpontú iskola teljes megvalósítására. (*Fehérváriné*)

A legtöbb lehetőséget az ifjúsági szervezet adja, azonban gyakori, hogy nem az iskolamunka tartalmi jegyeire vonatkoznak kezdeményezéseik, hanem a panaszok aránya nagyobb. (*Huszár*)

KISZ-küldöttértekezleten és diákparlamenten az egész tanulóiifjúság fő kérdései kerülnek szóba, bár e szélesebb körű fórumokat a formalizmus fenyegeti esetenként. (*Kissné*)

A demokratizmus igénye változó. Véleményünk szerint ezen igény felélesztése legalább olyan feladat a pedagógusközösségnek, mint pl. a művelődési igény ébresztése. „Meg kell tanítani” jogaikkal élni és a demokratikus formákra.

(*Huszár*)

Sokszor esünk abba a hibába, hogy elvárjuk annak gyakorlását, amit a felnőttek sem tudnak még. (*Kissné*)

Igény van rá, főleg az esetenkénti antidemokratikus eljárások kiváltotta ellenszenv mutat erre. Tapasztható olykor a jogok elszakítása a kötelességektől, az értelmes kötöttségek elfogadásának esetenkénti hiánya (pl. dohányzási tilalom), máskor a jogok nem ismerése is. Demokratizmus címén követelődéssel nem talákoztam. (*Kissné*)

Lehet, hogy eretnek véleményem van a tanár-diák viszonyról. A pedagógiai szakirodalom sokat foglalkozott ezzel a kérdéssel. Ha azok nagy részét sikerül nemcsak formálisan, hanem valóságosan is megteremteni, létrehozni, nagy baj nincs. Meggyőződésem, hogy egy határon túl tovább demokratizálni az iskolai életet nem lehet. A túlzott demokratizmus liberalizmushoz, szabadossághoz vezet ugyanakkor meggyőződésem, hogy a demokratizmust minden olyan esetben alkalmazni kell, amikor lehet. De ki dönti el, hogy mikor lehet? Egyrészt eldöntik a rendtartás bizonyos pontjai, a KISZ KB határozatai, de ha megfelelő intelligens a tanár vagy az igazgató, s ehhez megfelelő képzett és felelős döntésekre képes tanulói közösség is társul, akkor még jó néhány egyéb ponttal ki lehet az előzőeket egészíteni. Az igazgatói gyakorlatban is van nem egy olyan eset, amikor a demokratizmus alkalmazásáról szó sem lehet (pl. jónéhány utasítás érkezik évente, ami nem lehet vitatéma), a kínos az, amikor olyat kell végrehajtani, amivel nem ért egyet az igazgató, vagy a beosztott tanár vagy éppen a diák. Ilyen van, de ez nem jelenti azt, hogy a demokratizmus nem érvényesül. (*Kalmárné*)

Az iskolai demokrácia továbbfejlesztése csak a társadalomnak e téren való fejlődésével együtt képzelhető el. Az iskola egy kicsit előbb járhat, mint a társadalom, kell is, hogy előbb járjon, de nagyon nem szaladhat előre. Ha a tanárok erre készek és képesek lennének is, nem bírnák el a szülők, és nem bírná el a társadalom sem. (*Páldi*)

Az iskolák zömében azonban eddig a határig még akad tennivaló. Az sem kétséges, hogy a demokrácia ügyében is a tantestület igazgatójái és tanáraié a kezdeményező szerep. Ahogyan a leghatékonyabb nevelési tényező lehet, ha az egyes pedagógus mint „minta” szerepel, a kérdéses ügyben „minta” már inkább a pedagógus közösség demokráciája lehet. A követhető pozitív minta tehát mintegy alapfeltétele annak, hogy a gyerekek „gyakoroljanak” a közélet ezen színterén. Fordított irányban is áll az összefüggés: az olyan igazgató, aki számon kéri a KISZ-tanácsadó tanártól, hogy hogyan merészeli megkérdezni a gye-

rekek véleményét az őket közvetlenül érintő kérdésben, nyilván hasonló szellemben megteszi azt is, hogy az igazgatói irodából 5—6 méterre lévő tanári szobából, telefonon rendeli magához beosztottjait, hogy adandó alkalommal velük együtt játssza a demokráciát, ha a szomorú színjátékhoz a gyerekek még partnerek tudnának lenni. Nem szükséges külön felmérés, érdekes — vagy természetes? — módon a közvélemény tudja, — sőt bizonyára a felettes szervek is —, hogy egy-egy iskolának hogyan áll a szénája tantestületi és iskolai demokrácia ügyben. Különösen figyelemre méltó kérdéskör ez ebben az évben, amikor ismét rendeznek diákszemélyeket. Ez olyan széles fórum, amelyen — kellő felkészültséggel — eredményeket lehet elérni a demokratikus jogok és köteleességek összehangolásában is a nyilvános párbeszéd erejével. (Szerk.)

9. *Elképzelhető, hogy előző kérdéseinkből éppen az a problémakör maradt ki, ami személy szerint Önt leginkább foglalkoztatja. Ezért arra kérjük még, hogy fogalmazza meg az Ön legnagyobb kérdését — mostmár az előzőektől akár teljesen függetlenül— amit mint iskolaigazgató leggyakrabban feltesz önmagának.*

Valóban „elégéses”-e az általános iskolák által kiállított elégéses bizonyítvány, és ha igen, vajon mihez, vagy mire? (Kocsis)

A legnagyobb problémám iskolavezetői szempontból a beiskolázás. Az igény igen megnőtt a szülők, az általános iskolás tanulók részéről, hogy a kereskedelmi és vendéglátóipari szakmunkásképző iskolába kerülhessenek a gyerekek. A demográfiai hullám felfelé haladása azt jelzi, a következő években még többen szeretnének iskolánkba jönni. Az elhelyezési lehetőség viszont nem nő, így a társadalmi feszültség tovább nő e téren. (Tóth)

1972-ben Magyarországon megszüntették a technikumokat, egy olyan jól bevált középfokú iparoktatási intézményt, amit azóta sem tudnak pótolni. (Közben éppen a magyar mintára a skandináv államok bevezették és azóta is jól működik!) Annak idején, amikor a technikumok megszűnése illetve megszüntetése körül viták voltak (vitákat rendezett az akkori oktatási minisztérium, s közben már eldöntötték annak megszüntetését és gyökerestől való kiirtását). Egyik alkalommal vétkes könnyelműségnek és megdöbbenésnek hozzá nem értésnek minősítettem a megszüntetését, komoly fegyelmi eljárást kívántak ellenem kezdeményezni. Technikum nincs, de technikus kell, s az, ahogyan ma a technikusképzés történik, ti. iskolán kívüli rendszerben, az nem megoldás és főleg nem hatékony. Minden hozzáértő számára biztos, hogy megdöbbenést keltett a Mozgó Világ 1980. decemberi és 1981. januári számában megjelent Dolgozat az iskoláról című kritika. . . (Ez a lap a KISZ Központi Bizottság folyóirata) (. . . volt. Szerk.) E dolgozat II. részében. Egy másik játék a szakoktatói alcím alatt nagyon őszintén és félreérthetetlenül írja le a dolgokat. Ebben többek között le van írva, hogy minden próbálkozás, ami a technikumok után történt (szakközépiskolai relációk) bizonyítható kudarc volt. Engem csak az döbbenett meg, hogy ennyi idő távlatából ezt a kérdést elővették, s mi több, felvetődik, hogy a felelős ugyan ki. Óvatos a cikk, majd a további kutatások mutatják ezt meg, — írja a sorok között. (Halász)

Az új nevelési-oktatási tervek rendkívül zsúfoltak. „Aki sokat markol, keveset szorít!” Attól tartunk, hogy a személyiségformálásban és a közösségi nevelésben előttünk álló követelményeknek a teljesítéséhez a következő időszakban is kevés lesz a idő és energia. Foglalkoztat az is, hogyan lehetne túljutni végre az iskolatípusok egymásramutogatásán. A sommás ítélezések és általán-

nosítások kevéssé viszik előre az ügyet, gyakran nagyfokú elkeseredést okoznak éppen a leglelkiesmeretesebb nevelők körében. A mai pedagógusokkal szemben támasztott társadalmi elvárások reálisak és korszerűek-e; ezeknek ugyanis csak részben tudunk megfelelni, s valószínűtlen, hogy a következő években a jelenlegi pedagógusgárda teljesen kicserélődjön egy tökéletesre. Ennek nagyon sok oka van. (*Kissné*)

Helyes-e az iskolarendszer, az iskolai dokumentumok gyakori változtatása? A lehetőség felmérése nélkül elrendelt elgondolások megvalósítása? Nem túl magas-e azok száma, akik pedagógiai elmélettel foglalkoznak, a pedagógiai gyakorlatától némileg elszakadva? Szükség van-e a sok módszertani, továbbképzési intézetre? Nem kellene-e a felsőoktatásban a pedagógiai gyakorlatra nagyobb gondot fordítani? (*Fehérváriné*)

A leggyakrabban azt a kérdést teszem fel magamnak, hogy egy sikeresnek és eredményesnek mondható szaktanári pályát miért cseréltem fel az igazgatói beosztással? A legtöbbször akkor teszem fel a kérdést, amikor ugyanarról a témáról háromféle jelentést kell készítenem, amikor hasztalan vitatkozom a kivitelezőkkel, az üzemek, vállalatok vezetőivel, a község előljáróival, stb. . . Az örömet mindig az jelenti, ha taníthatok. Végül persze megmagyarázom magamnak, hogy miért csinálom mégis. Szeretem ezt az iskolát, itt végeztem a gimnáziumi tanulmányaimat. 10 éven át itt tanítottam, s addig amíg használni tudok, amíg tenni tudok érte valamit, addig csinálom. Ennél sokkal objektívebb az, ami az új tantervekkel kapcsolatban foglalkoztat. Nem a pedagógusokat és a tanulóifjúságot féltöm, hanem azt furcsálom, hogy 7 évre előre miért nem lehet tervezni, miért kell vargabetűket tenni, ha a XXI. századnak tanítunk, a jövő századának képezünk szakembereket. (*Kalmárné*)

Sok aggódo kérdés foglalkoztat. Közülük felsorolok néhányat: Mivel kísérletező iskola vagyunk, az foglalkoztat, hogy a kísérletezésből mit bír el a mai magyar társadalom, a nevelők, a szülők és a gyerekek. Ugyanis a belénk nevelt szokások csak lassú fejlődést tesznek lehetővé, ugyanakkor sokkal gyorsabb változásra lenne szükség. Meddig terhelhető még a pedagógus (és az igazgató)? Erdélyi Sándor szerint társadalmunk a nulla felelősség felé tart. Ez az ifjúság egy részében a „minimum-szemlélet”-ben nyilvánul meg. Mikor tudja az iskola megőrizni, netán továbbfejleszteni a kisgyermekekben még természetesen meglévő kíváncsiságot, a világra való nyitottságot, a tudásvágyat? A pedagógiai (és a társadalom) hatásrendszere mikor lesz olyan, hogy a tanuló belső (vagy akár külső) szükségét érezze a világ megismerésének, a tanulásának? A pedagóguspályára való kiválasztásban mikor lesz fontos a pályára való alkalmasság, s a képzésben mikor kap hangsúlyt a pedagógus szó? (*Páldi*)

A hangnem, a stílus nem hagy kétséget az igazgatók jószándéka felől. Mi sem tehetünk mást, mint dolgaink továbbgondolásához felajánljuk olvasásra, netán vitára minden érdeklődőnek a teljes anyagot.

A kérdéseket összeállította és a válaszokat megszerkesztette
ADAMIK MÁRIA

Ceruzavonás Bányai Kornél portréjához

Bolla Ferenc visszaemlékezése

Bányai Kornél a tanárom, osztályfőnököm volt Homokon, a 28-as, a 29-es, a 30-ba hajló években. Akkor fejeztem be ott harmadik és a negyedik polgárit. A múlt napokban böngésztem néhány, Bányairól szóló, munkát, és azokban az áll, hogy 29-ben jött Homokra. Én mégis úgy emlékszem, hogy Bányai doktor már 28-ban is a tanárom volt, de aztán valamilyen okból, úgy télidején, elhagyta az intézetet, majd visszatért, és a negyedik osztályt már az ő vezetése alatt jártam ki.

Nem tudom, mikor hozták be az osztályfőnöki órát, mikortól van divatban, de arra emlékszem, hogy Bányai már tartott nekünk, legalábbis a negyedik polgáriban. Leült az egyik első pad szélére, és néha olyan nagy-nagy megnyugvással olvasott nekünk. Persze olyan volt ez, mint csordának a zene, nem sokat értettünk belőle. Mondhatom, közöny vette körül, már-már az ellenszenvig fokozódó közöny, legalábbis a mi osztályunkban.

Az iskolatestvéreknél gyakran adtak néhány perces kis vallásos reflexiókat, az életből ellesett példák alapján. Bányainak ilyen alkalmakkor is mindig volt valami mondanivalója. Amikor már a ballagás felé közeledtünk, engem kért meg, hogy majd négy év múlva szervezzem meg a találkozózt, de akkor ő már a földé volt, én pedig elkerültem, parancsra, mert az előljáróim úgy látták, hogy tanítónak való volnék, és a szerzet célja az volt, hogy tanítókat neveljen. Én szakács vagy takarító akartam lenni, mint mostohagyereknek, ennél nem is volt nagyobb álmom. Egyszer a tanár úr fölszólított, hogy „És te mi akarsz lenni barátom?” Mondtam, hogy iskolatestvér leszek. Elmarasztalt ezért, azt mondta, „Szép, szép, de miért nem leszel te mondjuk mérnök vagy tanár vagy kereskedő?” Irányította volna egy szabad pálya felé, és hát most utólag adok neki igazat.

Említettem, hogy nagy-nagy ridegség vette körül. Mennél jobban közeledt felénk, annál jobban visszahúzódtunk. Mennyire fájhatott ez neki, és mégis ugyanaz tudott maradni! A kis udvarán volt egy meggyfa, mit mondjak, te remhetett rajta vagy három-négy kiló gyümölcs, és egyszer beállított sugarasan, derűs arccal, ami nála ritka dolog volt, és hívott bennünket: „Barátaim, megérett az udvaromon a meggy, meghívlak benneteket!”

A lakása az akkori Széles úton volt, ma Döbrei János útnak hívják, a Papp néniék nagyon-nagyon egyszerű kis tanyai házában. Olyan házat képzeljünk el, mint Bálint Sándor néprajztudós mesélte nekem egyszer, aminek a tűzhely volt

a központja, ahhoz toldották szinte az egész házat. Vertfalú, tapasztott szobában éltek, és lehetett ott még valami kis kamra.

Legtöbbször így szólított bennünket azzal a mély, különös, szép zengő hangján: „Fiúk!”, vagy azt mondta: „Barátaim!”. Ezt mi valahogy félreértettük. Az iskolatestvérek, nagyon egyszerű francia szerzet volt, főként a züllésveszélynek kitett gyerekek nevelésével foglalkozott. A háború után összeszedték a szétszórt családok kallódó gyerekeit, azokat nevelték, nem csoda, hogy a szép szóval nem nagyon tudtunk mit kezdeni.

A felesége nagyon szép nő volt. Azt olvastam valahol, hogy Bányai Homokon írta a boldog családi életben a legszebb szerelmes verseit. Nem tudom, hiszen úgy ír, hogy az ember nem bizonyos benne, a földről beszél-e, a pusztá földről, amely virágokat nevel vagy a szerelemről. Annnyit tudok, olyanforma életük lehetett, mint Madáchnak a feleségével. Madáchat ez a kapcsolat Az ember tragédiájára inspirálta. Lehet, hogy sokmindent belemagyarázok a verseibe, de valami hasonlót érzek bennük.

Az biztos, hogy nagyon sokat tett a családjáért. Magam előtt látom, hogy ment Gulyásékhoz minden áldott reggel a tejért, vitte a gyerekeinek, mindig olyan komoran, de ha szólt hozzá az ember, vagy csak köszönt neki, akkor fölvidult az arca, és nagyon kedvesen válaszolt. Egyébiránt úgy ment, mint egy alvajáró, és úgy érezte az ember, nem is nagyon tudom ezt szavakkal kifejezni, mintha mérföldes léptekkel járna, és mégis olyan könnyeden, szinte dallamosan. Olyan volt, mintha mindig kutatna valamit, mint egy mágus, aki kincset keres a földben, vagy mint egy eszközök nélkül vizet, forrást kereső ember. Sokszor megállt egy egyszerű fűszálnál vagy az első tavaszi veronikánál, az egy kis ne-felejcsszínű virág. Akkoriban még őspark volt az intézet körül, az egyik testvér öltre ment egy fájáért, amikor ki akarták vágni. Bányai sokszor megállt egy-egy gyönyörű tölgnél vagy sötét fenyőnél — kivált havas télben — alig tudott elmozdulni onnan, nézte mozdulatlanul, mint egy szobor, azután továbbment bandukolva.

Gyakran volt szomorú, talán ezért is tudott annyira örülni. Stilisztikatanánkrunk volt, akkor még úgy nevezték a tantárgyat, amit tanított. Regényekről ritkán és keveset beszélt, inkább a versek vonzották. Tornatanár is volt, igényes ezen a téren is, mint minden másban. Célyszerűen és mutatósan tornáztatott bennünket, nem volt unalmas menetelés, jobbra át, balra át, csak amennyi nélkülözhetetlennek tűnt. Olyan gyakorlatokat tanított, amihez a rutin mellett kedv is kellett, és tudott is kedvet önteni belénk, pedig nem szerettük, de megszerettette, amit kezdetben csak ímmel-ámmal végeztünk, hogy „Na, megint valami nagyot akar mutatni ez az oláj tanár!” Azt gondoltuk, hogy a Bányai biztosan valami magyarosított név, meg olyan bronzszínű arca volt, és azt is tudtuk, hogy az akkori határon túlról származik, ezért mondtuk, hogy „oláj tanár”.

Nagyon tudott örülni egy-egy szép kifejezésnek, jelzőnek is, szinte megdöbbenve megállt, nem dicsért, az nem volt szokása, csak szinte megdöbbsent, mint aki hirtelen rájön, hogy valamit azért már elért.

Arról sohasem beszélt, hogy Oroszországban volt hadifogoly, és hogy ott milyen élete volt. Csak sejtettünk valamit, mi is beszéltük, gyerekek, de ez csak olyan sese-susa beszéd volt.

Az iskolatestvérek nagy szegénységben éltek, az intézetben százhusz gyerek volt, és gyerekenként kaptak naponta egy pengőt, ebben volt minden, az ellátás, a gyógyszer, a tanszer és a ruházat, de még az alkalmazottak fizetése is. Nem tudom, hogy mit érhetett akkoriban egy pengő, de azt tudom, hogy nagyon nagy

nehézségekkel küszködtek. Bányai, azt hiszem, csak azért vállalta a nélkülözést és a nyomort, mert használni akart. Ártani, tudtommal, soha senkinek nem ártott.

Azután még ezt a kis támogatást is megvonta az állam, nem tudom, hogy miért, megvonták a vizsgáztatási jogot is, így az iskolatestvérek nem tanítottak többé, Bányai is fölöslegessé vált. Egy borkereskedő céghez, a Kovács-testvérekhez került, ezek négyen ott béreltek kétszáz vagy négyszáz holdat, nem tudom pontosan, a későbbi homoki tanácsháza volt a kastélyuk. Szóval náluk lett könyvelő, de ez már az élete vége felé volt, egy olyan időszakban, amikor már nem voltam a közelében.

Közreadja: BISTEY ANDRÁS

Örök diákként

Anyanyelvét is örök diákként tanulja az ember, hogy általa mind jobban terjeszkedhessen térben és időben. Legszívesebben azokhoz szegődünk, akik maguk is lankadatlan buzgalommal és parazsalló kíváncsisággal kutatnak, teszik a dolgukat a lehetőségeknek ebben a rengetegében. Így hajt engem is a vágy a nyelvbúvárokhoz, közülük főként azokhoz, kik írásművészetükkel is lelkesítenek. Nyughatatlanul keresem a beszélni és írni jól tudó nyelvbúvárokat. A múltó években nem is egyre akadtam. Valamennyiük közül talán legkedvesebb lett számomra egykori mesterem a magyar nyelvben, volt gimnáziumi tanárom. Mióta a tiszai hajósok életéről szóló műve megjelent, lélekben gyakori és hivatalan vendége vagyok. Nem tudok betelni írásaival. Valahányszor olvasgatom őket, fölpezsdülök. És mire elül a friss nyelvi portyák izgalma, bizonyossággá higgad bennem, amit az iskolapadban még inkább csak éreztem vagy gyanítottam: nem akárkitől tanultam én magyarul Szolnokon, a Versey Gy. Gimnáziumban. De hadd mondjam már, miért is járok hozzá örök tanítványaként!

A mű nem könyv alakban jelent meg, hanem füzetként. Egy része *Fahajók a Tiszán* címmel 1955-ben, Szolnokon. Más fejezetei a Damjanich Múzeum kiadványaként *Tiszai hajósélet* címen 1961-ben jutottak el a szerencsés kevesekhez. Az ígért harmadik résznek — fájdalom — magam sem vagyok birtokosa. Hogy mire szolgáltak a fahajók a Tiszán és más folyókon? Áruszállításra használták őket abban az időben, mikor még nem gyártottak fémlemezekből motoros vontatásra alkalmas uszályokat. A tetejes meg tetejetlen fahajókat fölfelé eleinte emberek vagy lovak vontatták, lefelé pedig a víz árján úsztak. A fedett alkalmatosságokkal főként bűzát fuvaroztak a malmokba vagy tárházakba; a nyitott tetejű fahajókat inkább kő, téglá, kavics továbbítására építették a superok, azaz: hajóácsok. Ezeknek az elmúlt fahajóknak és hajósoknak a történetét mondja el az a szolnoki tanárom, aki harminc esztendeig járt-kelt, bátran mondhatom: együtt élt a vizek fáradhatatlan vándoraival. Mesterségük minden szavát ismeri és sokukat használja előadásában. Ezért is hiteles és szakszerű a munkája. De nem egyszerűen szakszerű, hanem előzékenyen az! Írója ugyanis minden

először fölbukkanó mesterségszót megmagyaráz; így lépésről lépésre bevezeti olvasóját a hajdan volt foglalkozás titkaiba.

„Rákóczyfalva alatt a vontatott fahajó egyszer csak sülyedni kezdett, s néhány perc alatt elült. Az történt vele, hogy a gyors, erőteljes vontatás következtében a hajó „megnyúlt”, azaz valamelyik *plattolása* (oldaldeszák összeeresztése) *elengedett*, megnyílt, mégpedig olyan alaposan, hogy a teher alatt lévő hajón gondolni sem lehetett a mentésre.”

A szóértés nem egyszer művészre vall, mint például ebben a részletben.

„Üres hajón nem nagy dolog a hibát, a *folyást* megtalálni, de mikor a hajó dugig volt pakolva, mihez lehetett ott kezdeni!... Ilyenkor gyors segítségre volt szükség, mert különben elült a hajó. Látni vagy megnézni természetesen semmit sem lehetett, mivel a belül színig megrakott hajó kívül nyakig úszott a vízben. Itt tehát a szem nem sokat segített, de annál többet, illetve egyedül csakis a fül. Nekiláttak hát belülről a habdeszkák, az oldal mentén végig fülelni az egész hajót, mint ahogy az orvos hallgatózik a beteg mellkasán. Azt hallgatták, hol *butykol* befelé a víz. Megterhelt hajónál ugyanis, főleg nagyobb repedésen át olyan erővel lövellt be a víz, hogy hallani lehetett a csobbanását, bugyborékolását, a *butykolását*, amikor nekiütközött a hambárdeszékának, s visszahullott a fénéken meggyült vízbe.”

Aki így ír, nemcsak azt tartja fontosnak, hogy megértesse olvasójával a még ismeretlen szót, hanem arra is törekszik, hogy az új kifejezés ízére is megtanítsa. Évégből kóstoltatja végig vele a rokon zamatú szavakat: *csobban*, *bugyborékol*, *butykol*. És most már nemcsak agyunk, hanem érzékszerveink is hűségesen őrzik a frissen, ízelve tanított szót.

Egy ilyesféle munkában természetes a mesterségszók sokadalma. Érthetlenné akkor nem lesz tőlük a szöveg, ha a már bemutatott módon elhárítják akadályait. De szakadatlan sereglésük még így is fáraszthatja a hallgatót vagy olvasót. Hacsak nem üdíti föl figyelmét, hacsak nem pezsdíti bágyadozó érdeklődését valami más. Mondjuk, a humor.

„Akármilyen rosszat rá lehet fogni a fiatal hajósnépre, de azt, hogy csirkefogók, soha! Még az ellenségeik se mondhatták rájuk, mert nem fogtak azok egy fia csirkét se, hanem *hajítófával* ütötték le, illetve akármilyen kisebb, kézbe illő léc- vagy fadarabbal. De ezt aztán elismerést kiváltó ügyességgel. Ha a parton meglátták a szedegető tyúkot, vagy a mindig egy csomóban tollászkodó liba- vagy kacsanépet, csak közéjük suhintották a hajítófát, s a gyanútlan kácsa azon vette magát észre, hogy már sül is a kaszroiban.”

A vád megalázóan sértő. A védelem hatásos és csattanós is: a hajósok — immár bizonyítottan — nem csirkefogók, hiszen nem megfogták a más baromfiját, hanem leütötték. De a humor itt kivételesen dupla fenekű: az elhangzott védelem ugyanis sejteti velünk, hogy mégiscsak csirkefogók voltak ezek a féktelen hajóslegények, habár különlegesen, mert ökelmék nem elevenen fogták kezükbe a háziszárnyasokat, hanem agyonverve...

Ezek a humoros részletek javarészt személyes élményeket idéznek. Megélőjük mindig a témának megfelelő helyen eleveníti föl őket. Egyszer harsányabb, másszor csendesebb humorral szól hozzánk.

„Délre nagyszerű paprikás lett a tragikus véget ért rucafiakból. Ez azonban azzal a következménnyel járt, hogy amikor Roff alatt töfögtünk, egy husánggal meg kellett csapkodni a *sleppszálat*, vagyis a vontatókötelet, merthogy ez helyettesítette a telefon-összeköttetést a vontató motoros meg a hajó között. Jól ráverték a drótkötélre, az elvitte a püfölés hangját a motorosra, s mivel értelmes

ember volt a motoroson, aki azt is tudta, hogy Roff alatt járunk, meg azt is, hogy mindjárt a gáton túl egy kiáltásnyira kocsmá lapul, megállította gépét. A „telefonra” azért volt szükség, mivel a hajóról való kiabálást a motorzúgástól nem lehetett meghallani. A motor hát megállott, a hajó lemacskázott, két ember meg egy demizson csónakra kapott. Néhány perc múltán a fonott üveg nyakig töltekezve érkezett vissza, de a két hajósban még maradt egy kis hely.”

Véleményem szerint szordinós humorú az a megállapítás, hogy a motoros vezetőjének értelmességét két dolog bizonyította: tudta, hol járnak, és azzal is tisztában volt, hogy azon a környéken kocsmá találtak. Csöndes mosolyra csábít az utolsó mondat is: „Néhány perc múltán a fonott üveg nyakig töltekezve érkezett vissza, de a két hajósban még maradt egy kis hely.” Tehát ők még nem itták torkig magukat, s folytatásul csakis az következhet, hogy teljesen föltöltik magukat. De hogy ők színültig teljenek, ahhoz a fonott üvegnek kell megürülnie . . .

A változatosság gyönyörködtet, gyönyörködtethet. Élvezi is az ember, amikor azt tapasztalja, hogy a hajóselet képeit a Tisza-vidéki nyelvjárás is színesíti.

„A halpaprikás főzése azonban igen komoly dolog volt, azt nem lehetett csak úgy elsietni, annak meg kellett adni a módját. Legjobb akkor, ha sokféle hal úszik benne néhány kecsgeével együtt. Dehát ez nem egészen a szorgoskodó szakácstól függött, hanem az aztán igen, hogy kerüljön bele elég hagyma, hegyes „mírges” paprika nem is egy, finom őrölt, jó erős paprika kanálszámra, s ha volt, egy kevés bor.”

A hangzónyújtásos *finom* és az *íző mírges* számomra égőpirosan villog elő a halványabb tónusú köznyelvi mondatokból. Olykor-olykor a tájnyelv valamely finom humorú köznyelvi részlet hangosítására való. Aki netán figyelmetlenül elhaladna a csöndesként tréfálódzó mondat mellett, utóbb mégiscsak megtorpan a ritkább táji tréfaszónál. Egy szemvillanásra vagy kettőre visszapillant, s eközben ráérez, ráérezhet amarra is, a rejtekezőbb humorra.

„De nemcsak efféle lábas-szárnyas tette elviselhetetlen próbára a hajósi erkölcsöket, hanem nyár vége felé ott csalogatott a part menti földeken az a drága jó, gyenge, zsenge, cukorédes főzni való tengeri. Mit tehetett egyebet a szegény hajós, ha egyszer nem volt ott a gazda, akivel rá lehetett volna alkudni, csak kiugrott vagy kiúszott a partra, s benézett a „nagyapám főgyire”, vagy az „anyósom főgyire”, esetleg az „apósom főgyire”, egyszóval hát valamék igen közeli „rokony főgyire”. Így nevezték tréfásan a part menti földeket, amelyekre ki-kicsaptak néhány percnyi röpke portyára.”

Értjük, persze, hogy értjük a tréfát, és hisszük a fondor mentegetődzést, hogy csak azért sarcoltak valahol, csakis azért tekintették „valamék” „rokony főgyinek” ezt vagy azt a darabot, mert nem tartózkodott ott a gazda, akivel szót lehetett volna érteni, akivel tisztességgel meg lehetett volna alkudni az anynyira megáhitott kukoricára . . . Jó kifogás sose rossz: kivált, ha mókás!

A humor old is, meg feszültséget is teremt, amint hallották. A jó előadó nem is feledkezhet meg róla, a feszültségteremtésről és kioltásáról. Stilisztikus feszültséget sokféleképpen lehet teremteni, például nagyon is különböző hangulati töltésű nyelvi formák egybekapcsolásával.

„Így bizony elég szegényesen fest a hajósok menüje, de — bevallom — nemcsak ennyiből állott. A végére hagytam minden hajósok legkedvesebb eledelét a legfontosabbat, melyet még ma is sóvárogva emlegetnek az öregek: a halat. Azért hagytam utoljára, mert valamivel több szót kell róla ejtenem. A táplálkozás eddigi módjai és kellékei alkották ugyanis a hajósi ételmezés legális részét,

ettől kezdve pedig, illetve ezen túl félig-meddig, sőt olykor egészen is „illegálitásban vonult” a hajósok ellátása. Evvel nem azt akarom én mondani, hogy a tiszai hal nem a világ legpompásabb s legegálisabb eledele, hanem csak azt, hogy megszerzésének módjai nem jártak mindig a köszívű és írigy törvények megrendeletek szabta utakon, hanem hol túlled, hol hozzád.”

„A végére hagytam minden hajósok legkedvesebb eledelét, a legfontosabbat, melyet még ma is sóvárogva emlegetnek az öregek: a halat.” — Ez a mondat halmazott felsőfokú jelzőivel és késleltetési szerkesztésével — azzal, hogy csak a jelzőáradat levonultával bocsátja elének a jelzett szót — meglódítja kíváncsiságunkat, s jókora feszültséget vált ki belőlünk. Ez a kezdeti feszültségi csúcs ernyedési völgybe lanyhul. Majd néhány mondat után újabb, az elsónél is nagyobb feszültségi csúcs rajzolódik ki, amikor a mozgalmi nyelvből való „illegálitásban vonult” és a tájnyelvi „hol túlled, hol hozzád” hangulati görbéi egymásra tornyozódnak.

Talán nem rónak meg a kelleténél jobban, ha nyilvánosan dicsérem majd a tiszai hajósélet krónikájában tündérszigetként hol itt, hol ott föltünezdő idillt. Az idillikus leírások és érzelmi tudósítások varázslatából — minek tagadjam? — sokszor töltekeztem. A tiszai tájak vándora voltam én is: a csönd szelme ott lettem magam is. Legyen ez mentségem és magyarázatom. Hogy szívesen fogadják-e mások is az idillikus rajzokat? Hogy érzik-e, élvezik-e feszültségoldó hatásukat? Hogy tetszhet-e bársonyosságuk, lágy ívelésük és álmosító andalgásuk? Hátha...

„Aki még sohase utazott a Tiszán fahajóval, el se tudja képzelni ezt a testetleket pihentető, elandalító, végtelen méla csendet, mely az egész tájat megüli. A falvak, egy-két ritka kivétellel, messze húzódtak a valamikor olyan rakoncátlan, s féktelen folyótól. Nem hallik semmi csendriasztó emberi zaj. Úgy érzi az ember, hogy talán nem is vizen, hanem magán a csenden hajózik néma végtelesség fölött lebegő elmondhatatlanul édes, boldog érzés puhaságában. A ragyogó színekben tündöklő erdőszegte, lágy vonalú hajlatok között, a nyári nap sugaresője alatt szelíden ballagó folyó maga a békesség.”

Engem nem zavar, hogy néhány jelző irodalmi emlékeimet idézi, sőt jól esik, hiszen egy magyartanár vallomását hallom. Nem feszélyez az emelkedettség, mert jártam azon a tájon, és valami hasonló érzés hullámozott bennem is. Egyik túlszűfolt mondatát pedig azért értékelem mégis, mert sikerült benne valami megfoghatatlant kifejeznie: úgy érzi az ember, hogy talán nem is a vizen, hanem magán a csenden hajózik. Már látom, túlon túl elfogult vagyok. Nem is folytatom tovább. Átadom a szót még egyszer az idillnek, az idillikus érzelmi tudósításnak.

„Csönd, csönd meg béke, végtelen, csodálatos béke földön, vizen, égen, az ember lelkében is. Néha egy késői gémm rikkantott a ragyogó ég alatt úszva; vagy fent, nagyon magasan vonuló pimpók csapata flótázott édes, lágy hangon. Félálomban még hallottuk valahonnan a folyón ereszkedő tutajosok szomorú dalát vagy lintáiknak ütemes csobbanását, mikor a hajó mellett húztak el. Feledhetetlen, boldog nyári éjszakák!”

Idill? Vallomás ez: meleg szavú búcsú tűnő évektől, érlelő élményektől, sudaras, ligetes ifjúságtól: termő férfikortól és osztályos társaktól.

Ezekben a vallomásokban is zsongít a mondatok zenéje. Citeraszó talán vagy inkább valamilyen vonós zönögő neszezése? Nem tudom magam se eldönteni, de az bizonyos, hogy van benne szomorkás állandóság és valami szerény

változatosság is. Leginkább a következő szemelvényből hallom, amiről az imént olyan körülményeskedve és mégiscsak annyira pontatlanul beszéltem.

„Rövid erre-arra kanyargás után igencsak mindig a múlt felé folydogált a szavak csendes folyama. Nem is kellett nagyon erőltetnem. Az öreg hajós is arról beszélt a legszívesebben, ami elmúlt. A fiatalok meg áhítattal hallgatták. Megidéztek a fahajózás hősi korszakának, a búzáshajók idejének nagyjait: híres kormányosokat, vagyonos, sok hajójú gazdákat, neves hajókat. Régi történetek, mulatságok, tréfák, csárdai emlékek, balesetek, elülések tarka-barka sokasága rajzolt fel, mint a fejünk körül citerázó szűnyograj, mellyel egész este hadakoznunk kellett.”

Néha-néha azonban megváltozik a mondatok áramlása. Csendes és egyenletes sodruk helyébe hullámverésre emlékeztető csattogás hatol. Hallani fogják: nem véletlenül.

„A feketére aszott, sovány, inas lábszárakon pattanásig feszültek a hatalmasan kidagadt visszerek: az elcsigázott arcokról, a meztelen, csontos mellekről, hátakról szakadt a verejték a nyári nap irgalmatlan melegében, melyet még a homok is visszavert, s abban a szemkápráztató ragyogásban, mely a nagy vízfelület mellett fárasztja a szemet. De a munkának mennie kellett, ha akadozva kalapált is a szív, és nehezen lihegett a gyakran beteg tüdő, mert otthon várta már az asszony meg a gyerek a kenyérrelalót.”

Rossz szokás vagy túlzott igényesség, hogy látni is szeretem, amit hallok? Mindig azt várom, hogy partnerem mozgassa meg képzeletemet és ne hagyja tétlenkedni, vállalkozó kedvű képzeletemet? Kevesen beszélnek érzékletesen; s talán még kevesebben írnak így. Hogy miért? Talán, mert kevesen élnek világukat nyelvükben is. Élni ugyanis lehet a világban elég jól akkor is, ha nyelvünkben nincs benne a világ. De beszélni róla megjelenítően és képzeletmozdítóan csak úgy, ha nyelvünkben is miénk a világ. Mint a most felhangzó szemelvény írójában.

„A Tisza két partját több-kevesebb megszakítással erdőszalag szegi. Százados, girbe-gurba, bozontos fejű, nagy odvú fűzek, magasra ágaskodó nyárfák, itt-ott még tölgyek is meg égerfák állingálnak a többnyire lápos, mocsaras erdőfoltokban. Főleg nagyobb áradás után, mikor későn fut le a víz, késő nyárig nem szárad ki az alj. Ilyenkor békés, háborítatlan élet zsong a homályos, meleg párás, ember nem járta magányban. Az erdőszélek bokrosabb helyein az apróbb madarak serege fészkel, magasabb fákön sárgarigók, s a legmagasabbra nyújtózó faóriásokon az óvatos varjak fészektelepei sötétlenek. Naphosszat ott kerengenek lengedező repüléssel az erdő föltött, s csapnak vesztükre messze hangzó ricsajt.”

Tétlenkedhet-e ilyenek hallatán a legtunyább képzelet? Aligha, mert a világbíró nyelv kifejezései munkára fogják és kivetik tespedéséből. — *Bozontos fejű fűzek; magasra ágaskodó nyárfák; állingálás* — ilyeneket kell megrajzolniá bent a képzeletnek. Helyet kér magának az *erdőfolt* és a *fészektelep* is a belső vázszakon.

Ahhoz, hogy ki-ki saját nyelvében is élje világát, pontosabban, a világot, szeretnie kell mind a kettőjüket: a világot is meg a nyelvet is. Szeretni az élőlényeket, az életet, és különösképp az embert, a nyelvet éltető lényt magát. Az élet- és emberszeretet derűje és bölcsessége, a megnyilatkozás öröme árad a következő szemelvény valamennyi mondatából. Benne egybefogva találjuk azokat a nyelvi és stílári értékeket, melyeket külön-külön próbáltam felmutatni.

„Egyszer késő este főztük egy nagy, húszliteres bográcsban a halpaprikást a füredi Varnyas-lapason. Olyan illata lehetett, hogy a hetedik határban is csorgott tőle mindenkinek a nyála. Hogy ez nemcsak képes beszéd, hanem valóság, bizonyítja az, hogy amint ott ülünk a mennyei illatokat rotyogtató bogrács körül, ránk köszönti valaki a jó estét. Ahogy odapillantok, hirtelen olyan érzésem lett, mintha valami varázslat jó száz esztendővel röpített volna vissza. A tűz veresen lobogó fényében egy vénséges rétvjáró ember állott előttünk, mintha valami népmeséből toppant volna elibénk. Alul egy rongyos bocskorban kezdődött, fölül egy vedlett, cafatokká tépett túri süveggel végződött. Ami közbül esett, azt meg egy rongyokká foszlott öreg, piszkos szúr takarta. Hosszú, görcsös húsángra támaszkodott; mellette pedig, szorosan a lábához húzódva egy zörgő csontú, gubancos puli, aki a nagy kíváncsiságtul majd beleesett a fővő bográcsba. Odakuporítottuk magunk mellé az öreget is, a pulit is, aztán igen kevés szó mellett igen sok halat ettünk, gondolván arra az ősi, bölcs tanácsra, hogy: „Mikor halat eszik kend, a száját befogja kend!” Hálából az öreg egy öl illatos szénával kedveskedett. A világ legnyugodtabb s legédesebb álmát aludtuk rajta.”

Az eset, a téma olyan, mint valami mese. A hőse sem mindennapos jelenés. Az előadás — úgy vélem — szépen alkalmazkodik a különleges helyzethez és hőshöz. Mint valami naív festő, úgy ábrázolja, úgy igyekszik megjeleníteni az esetet. Így lesz legkisebb a távolság az ábrázoló, az ábrázolt és a képpel ismerkedő szemlélő között. Hogy milyen stílusfogásokkal sikerült ezt a célt elérnie? Népnyelvi formák és színek segítségével. A kezdet kezdetén egy a Toldira emlékeztetően „naturalista” kifejezéssel él: *csorgott tőle mindenkinek a nyála. Ahogy odapillantok —* mondja az emelkedettebb *amint* helyett, utóbb így folytatja: *hirtelen olyan érzésem lett.* Ez itt jobb, mint az *olyan érzésem támadt*, mert egyszerűbb, mert keresetlenebb: akár csak a később felhangzó *elibénk* az *elénk* helyén. És a legstílusosabb, mert legmeseszerűbb részlet: *egy puli, aki a nagy kíváncsiságtul majd beleesett a fővő bográcsba.* Hogy miért naivszerű ez így? Azért, mert nem *egy puli, amely a nagy kíváncsiságtól majdnem beleesett a fővő ételtől gőzölgő bográcsba!* És még egy fogása a naív stiliztát alakító írónak: *odakuporítottuk magunk mellé.* Persze hogy nem szoktunk ilyet mondani; csak azt, hogy *odakuporodtunk; ott kuporogtunk; kértük, hogy kuporodjék ő is oda.* Szükség törvényt bont! Különös téma pedig stílust. Úgy nézem ezt a csaknem egységes stílusú naív festményt, mint ábrázoló és ábrázolt szemérmes barátkozását, az ember és a nyelv összetartozásának bizonyosságát, emberszerető és nyelvünkért élő egykori tanárom, *Betkowskij Jenő* példáját idéztem. Egy vérbeli nyelvművelőre emlékeztem, akitől mi annyian, de annyian magyarul tanultunk, magyarul és emberül tanulhattunk a szolnoki gimnáziumban. Aki ugyanúgy tanított, ahogyan irt; a szavakat és a nyelvet, az irodalmi műveket előzékenyen magyarázva és izleltetve; finom humorral; gyökeres szavakkal és fegyelmezetten beszédes mondatokban; meleg nyugalommal, mégis emelkedetten; mindekelőtt és legfőképpen személyes példájával. Ámbár szálas természetével és ropant műveltségével hatalmasan fölénk magasodott, soha nem fogta el tőlünk a levegőt és az éltető napot. Ma is úgy áll előttem emlékezetemben, mintha mondaná: „A mélybe kapaszkodva sudarasodjatok!” „Nyelvben és hazában mind mind megmaradjatok!”

HERNÁDI SÁNDOR

Alkotótelep Mezőtúron

A hatvanas években indult útjára és a hetvenes években teljesedett ki az európai művészeti életben az úgynevezett szimpozin-mozgalom, amely képző- vagy iparművészek hosszabb-rövidebb időre szerveződött kisebb csoportjainak közös „műhelyben” végzett együtt dolgozását jelentette. Némiképp hasonlóan indult, mint a múlt század ismert művészkolóniai (Barbizon, Nagybánya stb.), de a lényege más volt az indulásnál is. Az individualizálódott művészársadalomban az átfogó szakmai szervezetek (nálunk a Képző- és Iparművészek Szövetsége) nem képes a korábbi műhelyek, művészcsoportok szellemének felélesztésére, továbbvitelére. Az emberek azonban szükségét érznek valamilyen kisebb közösséghez, csoporthoz való tartozásra; ez alól a művész sem kivétel. A művész közösség létrehozásának egyik lehetséges változata volt és ma is az a szimpozion-mozgalom. Kezdetben nem volt más, mint néhány művész önkéntes, spontán társulása néhány hetes vagy egy-két hónapos együtt lakásra, együtt dolgozásra. (A görög „szimpozion” szó szellemi élvezetekkel is dúsitott társas lakomát jelent.) Ennek az együtt lakásnak, együtt dolgozásnak igyekeztek szervezett technikai feltételeket is biztosítani valamely tanács vagy művelődési vagy egyéb intézmény segítségével. Volt, ahol már az indulásnál „szakosodott” az alkotótelep, pl. a villány—nagyharsányi felhagyott kőbányára blazírozott kőszobrász szimpozion. Másutt a különböző műfajokat művelő művészek alapította, heterogén szimpozion később szakosodott valamely adódó technikai bázisra támaszkodva: a megyei Egerváron majd később Zalaegerszegen működő nyári alkotótelep kezdetben minden képzőművészeti ágra kiterjedt, majd az egerszegi bútortipari szakközépiskola műhelyére támaszkodva a fa felhasználása vált a profillá; ebben az időszakban fafaragó szobrászok mellett fametsző grafikusokat is fogadott. Ma, éppen a bútortipari technikai lehetőségek széleskörű kihasználására, belsőépítész alkotótelepként működik Zalaegerszegen.

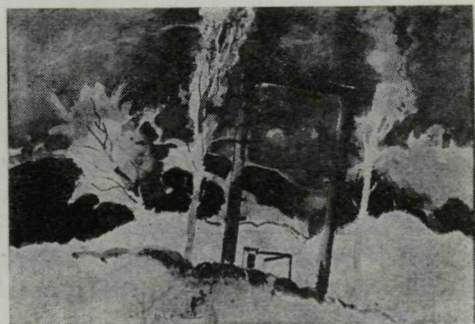
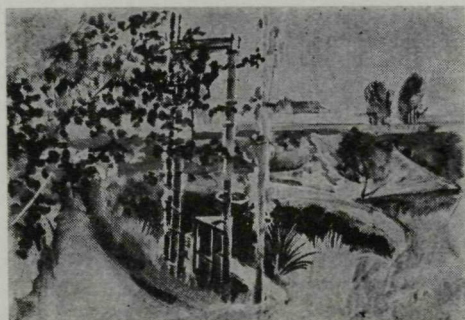
A szakosodásnak kétségkívül megvan a racionális magyarázata. A különböző alkotótelepeken — sokszor gyárrakra vagy szakiskolák műhelyeire támaszkodva — olyan technikai lehetőségeket biztosítanak a résztvevő művészek számára, amilyenre saját műtermében nincs lehetősége (Siklósi Kerámia Symposium, dunaujvárosi Vasszobrász Symposium, nagyatádi Faszobrász Intersymposium, de még lehetne folytatni a sort.). Ezekben a műhelyekben a résztvevőknek lehetőségük nyílik olyan anyagok és technológiák kipróbálására, amelyekkel addig nem is találkoztak. Van művész, akinek pályája irányát határozta meg az alkotótelepi munka: Polgár Ildikó a siklósi műhelyben ismerkedett meg a porcelánnal, amely teljesen megváltoztatta és ma is meghatározza tevékenységének karakterét.

Az alkotótelepek szakosodásával, a szak-szimpozionok létrejöttével egyre csökkent a lehetősége a különböző műfajú művészek szimpozion-szerű együttmunkálkodásának. Ma, a mezőtúrit nem számítva, három ilyen működik az országban: a hajdúsági alkotótelep Hajdúböszörményben valamint a gyulai és

csongrádi művésztelep. (A „művésztelep” szó használata ma többértelmű: jelenti a telepszerűen épített műteremlakások halmazát — Budapest Százados út, Szolnok, Hódmezővásárhely, stb. —, ezt a szót is szokták használni a Művészeti Alap alkotóházaira, de amatőr vagy profi művészeti alkotótáborokra, sőt stabil összetételű de egy helyiséghez kötődő művészcsoportra is. Helyes lenne, ha a művésztelep szót csak az első fogalom jelölésére használnák, de több művészeti tábor és alkotótelep önmagát művésztelepnek nevezi, ezt el kell fogadnunk.) A Képzőművész Szövetségnek és az állami irányításnak is az volt a véleménye, hogy a szimpózionokat szakosítani kell, mert létjogosultságukat az a többlet adja, amit nyújtani tudnak a résztvevőknek az otthoni műterem lehetőségein túl. Aki nem vágyik ilyen többlet lehetőségre, vegye igénybe az Alap alkotóházait. E felfogással nehéz és szükségtelen is vitatkozni, de nem szabad túl mereven értelmezni sem. A nem profilírozott alkotótelep is adhat olyan többleteket a résztvevő művészeknek, amelyet másutt nem talál meg; és ne feledkezzünk meg a „szimpózium” eredeti jelentéséről sem: az együtt dolgozás, egymás egyéniségének és munkamódszerének megismerése is fontos lehetőség.

A mezőtúri képzőművész alkotótelep létrehozásának gondolata nem újkeletű. A Magyar—Mongol Barátság Termelőszövetkezet vezetősége régebben elhatározta, hogy a Körös holtága mellett fekvő tanyáját képzőművészek rendelkezésére bocsátja alkotómunka céljára. A többi szükséges feltétel biztosítására az alkotótelep létrehozásába és működtetésébe bekapcsolódott a Dózsa Termelőszövetkezet, az Állami Gazdaság, a Debreceni Agrártudományi Egyetem mezőtúri Főiskolai Kara, a városi Művelődési Központ és Mezőtúr város Tanácsa. A szervezést a Művelődési Központ végezte, az anyagi és technikai felételeket a többi működtető szerv biztosította, így lehetett 1981. szeptemberében megtartani az első Mezőtúri Képzőművészeti Alkotótelepet. A működtető szervek részvétele az előkészítő munkában és közreműködése az alkotótelep működése alatt a lehető legjobb volt. Mindent megtettek, hogy a művészek alkotómunkája zavartalan, ott-tartózkodása, ellátása kényelmes, otthonos lehessen.

Az alkotótelep programja és célkitűzése az ember és a természet kapcsolata, a környezet —, táj- és természetvédelem képzőművészeti interpretálása. A Körösök vidékének ezt a részét 1979-ben természetvédelmi területté nyilvánították; az Alföldnek egy különleges, az ember által még alig bolygatott tájképnél az érintetlen természettel, másutt már eltűnt vagy eltűnőben lévő állat- és növényvilágával találkozhatunk, de a munkás hétköznapokkal, a dolgozó emberekkel is. A mezőtúri alkotótelepen ez az a bizonyos többlet, amit a résztvevő művészeknek nyújt.

Noha a működtető szervek képviselőjéből, a telep művészeti vezetőjéből és művészettörténészből álló Alkotótelepi Tanács úgy határozott, hogy a részvétel lehetőségére a későbbiekben pályázatot írnak ki, az első — kísérleti — turnus résztvevőit névre szólóan hívták meg. A szervezésben jelentős részt vállaló művészeti vezető, a békéscsabai Takács Győző grafikusművész mellett a következők vettek részt a telep munkájában: Budapestről Nagy Előd és Szily Géza festőművészek, Szegedről Novák András festőművész és Papp György grafikusművész, Karcagról Győrfi Sándor szobrászművész. (Ő volt ez évben az egyetlen megyebeli, ebben azonban semmiféle tendencia nincs a jövőre nézve sem pro, sem kontra.) Az alkotómunkát, a telep életét Ruzsonyi Gábor fotóművész dokumentálta, jelen beszámoló írója pedig a szervezés, működtetés és értékelés elméleti munkájában vesz részt. A meghívást alapvetően az előbb leírt program motiválta: szemléletükben természetelvű művészeket válogatott az Alkotótelepi Tanács, akikben kellő mozgékonyaság van, munkamódszerük pedig alkalmazkodik a viszonylag puritán, tanyasi körülményekhez.

Több környező országban a nálunk használatos szimpozión szó helyett a „plein air” kifejezést alkalmazzák a fogalomra. A mezőtúri alkotótelepet is nevezhetnénk nyugodtan így. A művészek rendszeresen kijártak a tájba és akvarelleztek, vázlatoltak. Kényszerítette őket erre a környezet varázslatos szépsége, az érintetlen gazdag élővilágú ártéri erdőségek, a lakott és lakatlan tanyák világának romantikája és realizmusa, a hely szelleme. Lehet, hogy a művész és a természet személyes kapcsolata a képzőművészeti sznobéria avangárd rétege számára ódivatú, dohos és retrográd, de csak azok állíthatják ezt, akik sosem lépnek le a nagyvárosok aszfaltjáról és szemük nem látja a zöld színt.

A körösparti tanya nemcsak konkrét művészi alkotótevékenység színhelye volt, hanem a város kulturális életének is szerves részévé vált. Nemcsak a fenntartó szervek képviselői mentek ki időről időre — gazda szeme hizlalja a jószátságot —, hanem számos egyéb látogató is volt: Szolnokról és Békéscsabáról művészkollégák, a városból szellemi fizikai dolgozók, főiskolások, a két tsz tagjai, mindazok, akiket érdekelt, hogyan dolgoznak, hogyan élnek a művészek az alkotótelepen. Nem volt ez zavaró, inkább jólesően nyugtáztuk, hogy a művész-közösség a város életéhez tartozik.

Kivételesen szép időjárás volt szeptemberben. Néhány esős naptól eltekintve a művészek végig természetközelségben tudtak dolgozni. A festők és grafikusok sok, olykor nem is vázlat szintű munkát készítettek, szobrászunk pedig több érem mellett három kispasztikát, amelyeket a hónap végére bronzban is kiöntött.

Az Alkotótelepi Tanács már a szervezés időszakában úgy döntött, hogy a „szorgalmi időszakot” ne egy, hanem két kiállítás kövesse. A telep zárása lesz egyben megnyitója az itt készült vázlatok munkabemutatójának, a mezőtúri Városi Művelődési Központ kamara-kiállítótermében, a következő év tavaszán pedig a nagy kiállítási csarnokban tárlatot rendezünk a résztvevő művészek alkotásaiból, amely tárlaton nem csak a helyi ihletésű művek szerepelhetnek, hanem — az alkotó választására és a zsüri ítéletére bízva — az illető művész munkásságának reprezentáns darabjai is. E reprezentatív bemutató alkalmából fogja az Alkotótelepi Tanács kiválasztani a résztvevők azon műveit, amelyek a város, illetve a fenntartók tulajdonába kerülnek. A telep életének teljesebb művészettörténeti dokumentálása céljából a működés ideje alatt készült vázlatokból is közgyűjteménybe kerül néhány darab.

A szélőrlő

(Észtl elbeszélők)

Örömmel veszi kézbe az olvasó ezt az izlésesen elkészített könyvet, amely az 1969-ben megjelent *Az észtl irodalom kistükre*, s az ezt követő két antológia (Előérzet, 1970; *A bálvány*, 1973) után tovább gyarapítja ismereteinket nyelvrokonainkról, s újabb okot ad vonzalmunk erősítésére. Ez a vonzalom Szolnok megyében úgy vélem még erősebb, mint hazánk más vidékein, mégpedig az alföldi megye és Esztlónia, Szolnok és Tallinn testvéri kapcsolata okán. Ezt a fokozott, szeretetteljes figyelmet dokumentálja a megye folyóirata, a Jász-kunság 1977 decemberében megjelent észtl különszáma, amelyben szerepelt írásaival A szélőrlő szerzői közül Jaan Kross, Jaan Kruusvall, Mati Unt és Arvo Valton. Ez a másika tekintő szeretetteljes figyelem a két nép, s a két nép írói, költői, fordítói között nem mai keletű, hiszen az észtl irodalom legjobbjai már lefordították a magyar irodalom legjavát, s a magyarok is odafigyelnek észtl rokonaikra Hunfalvy Pál alapozó, máig ható munkássága óta (Az észtl vagy viro irodalomról, 1857; Utazás a Balti-tenger vidékeire, 1871). A Hunfalvyval kezdődő sor Bán Aladáron, Vikár Bélán és Képes Gézán át egészen Fehérvári Győzőig folytatható, aki a most megjelent, észtl elbeszélőket bemutató antológia válogatója és egyik fordítója, s aki a négy elődökhöz méltó buzgalommal és eltökéltséggel munkálkodik az észtl irodalom magyarországi megismertetéséért. Buzgalma ezúttal sem volt hiábavaló.

A szélőrlő címet viselő válogatást nehéz letenni. A magyar olvasó szívesen elkalandozik egy-egy kiváló észtl író vezetésével a lápos, vad, hűvös, máshol köves, kavicsos, terméketlen tájon, s a nem mindennapi erővel, írói tehetséggel megjelenített tenger és a fölötte lengedező vagy éppen süvítő tengeri szél szinte kjszap a könyv lapjairól. Kegyetlenül nehéz életet élő halászokról, tengerészekről, hányódó gyermekekről, szobafogságra ítélt öregekről vagy éppen depressziós, rossz közérzetű városi értelmiségeikről szólnak ezek a történe-

tek. Ez az antológia megéreztetli velünk a sokszínű, sokhangú észtl kjspróza erjét, hiszen a realista elbeszéléstől a humoros, népi észtljárású vagy éppen filozófikus, lírai avagy groteszk hangvételű írásig mindentől kapunk egy keveset. Lehet, hogy nem mindig a legjobb, de ezek a kevésbé jó írások is érdekesek valamiért. Az 1963-ban elhunyt August Jakobson például egy 1941-ben készült és eléggé sápatag írásával szerepel az antológiában. A szovjet—észtl irodalom egyik úttörőjének tartott szerzőtől bizonyára lehetett volna jobb novellát is fordítani, de ez, A kis hős című elbeszélés ha esztétikai izgalmat nem is okoz, irodalomszociológiai szempontból csöppet sem érdektelen, mivel magán viseli a szovjet irodalom egy korszakának jellegzetes vonásait. Szerencsére az antológia egészére ugyanez nem mondható el: a német, a francia, az orosz és a skandináv próza eredményeit ötvöző észtl kjspróza méltó módon van képviselve A szélőrlőben. Az Eduard Vilde (1865—1933) kritikai realizmusával induló, majd a nagy kísérletező, Friedebert Tuglas (1886—1971), s méginkább az európai híru Anton H. Tammsaare (1878—1940) neorealista munkásságával folytatódó észtl szépróza, különösen pedig a kjspróza világirodalmi rangra emelkedett. Mozgékony, felfedező kedvű az észtl kjspróza, nincs a közelmúltnak és a jelennek olyan problematikája, jelensége, amelyet ne próbálna művé kovácsolni, hogy ezzel is erősítse népe öntudatát, teremtő erjét. Ez az eleven feltáró szenvedély, kísérletező kedv természetesen érezhető A szélőrlőből is. Azonban egy kissé koros ez az antológia: szerzőinek többsége idős, s a legfiatalabbak is inkább a középnmzedékhez tartoznak. A valóban fiatal írókon kívül úgy vélem a középnmzedék néhány kiváló alkotója is hiányzik.

A szélőrlő legjobb fordítása — nem véletlenül — Rab Zsuzsa Jaan Kross-tolmácsolása, de meg kell említenem még Bereczki Gábor, Doboss Gyula és Szépe Borbála nevét is. A fordítások többsége azonban egvszerűen csak korrekt, néhány munkában erősen csikrog a nyelvezet. (*Európa*, 1981).

LAUER ISTVÁN

Az önálló tanulás feltételei és lehetőségei

(Neveléstudományi kísérlet egy szolnoki gimnáziumban)

A pedagógia együtt változik, forrong átalakul, kísérletezik folyton változó korunkkal. Ez természetes reagálás, visszahatás, valamiféle válaszadás a kor kérdéseire. Mert lehet-e változatlan pedagógiával a változó társadalmi környezetben előbbrelépni, haladni, lépést tartani? E természetes provokatív kérdésre — csakis nemleges válasz lehetséges. Ezt a pedagógiai kísérletező kedvet tükrözi. Az önálló tanulás feltételei és lehetőségei című új kiadvány, mely az Akadémiai Kiadónál látoft napvilágot a közelmúltban, a MTA Pedagógiai Kutató Csoportjának gondozásában. A szerzők: Bernáth József, Horváth Márton, Mihály Ottó és Páldi János a szolnoki Varga Katalin Gimnáziumban végzett vizsgálatok összegzésére vállalkoztak.

Elméleti kiindulópontjuk az volt, hogy a permanens nevelés koncepcióját úgy lehetséges felvetni, ha az iskola megosztja a nevelés felelősségét a különböző intézményekkel, kulturális, művelődési, tömegkommunikációs intézményekkel. „E koncepció értelmében magát a társadalmat is úgy fogják fel, mint egy integrált nevelési rendszert”, állapítják meg. A permanens nevelést, mint rendszert, tekintették, melynek középpontjában bizonyos személyiségformálás áll, összefüggésben az önálló tanulást elősegítő sajátosságokat: rugalmasság a tanulásban és a tanításban. a tanulók előtt különböző választási lehetőségek álljanak, demokratikus szellem alakuljon ki a tanulási-tanítási kapcsolatban stb. Az elméleti vonatkozásokat, a kutatás szempontjait világosan összefoglaló fejezetek után a kötetben kirajzolódik előttünk a Varga Katalin Gimnáziumban végzett munka, kísérlet a maga összetettségében. Röviden áttekinthetjük a környezet, Szolnok város általános és művelődési sajátosságait. Majd konkrétan a gimnázium anyagi, tárgyi, személyi feltételeit foglalják össze, mint egy különös „lettárban”. Megismerjük a tanárokat — általában —, a gimnáziumi képzés problémáit. Aztán a fakultatív oktatás lehetőségeire tekintünk. Majd mérlegre

teszik a gimnázium munkáját, különböző szempontok szerint megvizsgálják, hogy mennyiben felelnek meg az egyes felmérések alapján. Az iskolavezetés szerepe hogyan alakult, milyen a tanuló attitűd, a negyedikesek hogyan vélekednek az iskoláról és önmagukról, a tanárok milyen jellegzetes vonásait figyelhetjük meg pl. a Leary-féle teszt alapján stb.

Az önálló tanulás kérdéskörét számos nézőpontból lehet megvizsgálnunk e munka alapján. Most főleg egy szempontra szűkítsük figyelmünket, miként alakult a tanítási folyamatban a tanárok és a tanulók kapcsolata. Ezt tükrözi az a felmérés, mely a tanárok tanítási módszerét összegzi a tanulók véleménye alapján. Pl. az első kérdés ez volt: „Bátorítanak, ösztönöznek-e a tanárok önálló tanulásra? Hogyan, milyen formában, milyen alkalmakkor?” A válasz ez volt: 45-en igen gyakrant mondtak, 6-an pedig ezt ritkán vették észre. A kérdésekből az derül ki, hogy a tanárok kérdésfeltevésére, gondolkodtatására, egyéni munkára serkentésére, logikai készségére fejlesztésére stb. voltak kíváncsiak. Természetesen minden felmérés tanulságos. A könyv betűi azonban csak számokat, kérdéseket, válaszokat, tesztek tartalmazznak, melyek mögött nekünk, olvasóknak meg kell éreznünk az élő embereket, a minden nap izzuló, tanuló diákok és a sok munkájával küszködő tanárt. Hiszen végtelenül fontos az, hogy miként tanul, milyen módszerrel, hogyan értékeli önmagát a diák, milyenek a tankönyvei stb. Hogyan használják ki a kulturális lehetőségeket, milyen a tanulók felvételi aránya? Majd a könyv végén a szerzők összefoglalják az önálló tanulás helyzetét a gimnáziumban, („leglényegesebbnek látszik náluk az egészséges elégedetlenség, a kockázatvállalási készség, stb.”), a segítő és a hátráltató körülményeket (pl. a tantervek túlsúlyoltak). A kötet végén a vizsgálat dokumentumai olvashatók, pl. az attitűdkérdőív.

Érdeklődéssel olvastam a könyvet, hisz én is gimnáziumban tanítok. Annál is inkább, mert az önálló tanulás kapcsolatban „ötletességet kívánó feladatokat” elvi megoldásokat rögzít — hasznos a gyakorló pedagógusnak is. (Akadémiai Kiadó. 1981.)

SZEKÉR ENDRE

ÁRA ; 8,50 Ft